

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

**BANKA KARLILIĞINI BELİRLEYEN İÇSEL VE DIŞSAL
FAKTÖRLER: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
DUYGU KURSUNLUOĞLU

DANIŞMAN
Prof. Dr. ENGİN ÖNER

VAN - 2019

KABUL VE ONAY SAYFASI (EK-3)

<p>Duygu KURŞUNLUOĞLU tarafından hazırlanan "BANKA KARLILIGINI BELİRLEYEN İÇSEL VE DIŞSAL FAKTÖRLER: TÜRKİYE ÖRNEĞİ" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisat Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.</p>	
<p>Danışman: Prof. Dr. Engin ÖNER Maliye Bölümü, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Başkan: Prof. Dr. Engin ÖNER İktisat Bölümü, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Üye: Doç. Dr. Haluk YERGIN İktisat Bölümü, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Üye: Dr. Öğr. Üyesi Habip DEMİRHAN Maliye Bölümü, TC Hakkari Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Yedek Üye: Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Tez Savunma Tarihi:</p>	<p>02/08/2019</p>
<p>Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.</p>	
<p> B. Doç. Dr. Bekir KOCALAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü</p>	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (24.07.2019)

Duygu KURŞUNLUOĞLU

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Duygu KURŞUNLUOĞLU

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Temmuz, 2019

BANKA KARLILIĞINI BELİRLEYEN İÇSEL VE DIŞSAL FAKTÖRLER: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Bu çalışmanın amacı; bankaların kârlılığını belirleyen içsel ve dışsal faktörlerin tespit edilmesidir. Bu amaçla 2008–2018 yılları arasında Borsa İstanbul’da faaliyet gösteren bankaların verilerinden yararlanılmıştır. Bağımlı değişken olarak varlık karlılığı (ROA- Return On Assets) ve öz sermaye kârlılığı kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan bağımsız değişkenler ise bankaya özgü içsel, dışsal faktörlerdir. Ampirik analizlerde regresyon ve korelasyon yöntemlerinden yararlanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda banka büyüklüğü, varlıklar içerisinde özsermaye ve kredi oranı ile ROA ve ROE arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra kredi/mevduat oranı ve likit aktifler/toplam aktifler oranı ile ROA ve ROE arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca enflasyon oranı ve ekonomik büyüme ile varlık ve özsermaye karlılığı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler : Banka Karlılığı, İçsel Faktörler, Dışsal Faktörler,
Borsa, İstanbul, Türkiye
Sayfa Sayısı : XI + 76
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Engin ÖNER

ABSTRACT

M.Sc.Thesis

Duygu KURŞUNLUOĞLU

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

July, 2019

INTERNAL AND EXTERNAL DETERMINANTS OF BANK PROFITABILITY: EVIDENCE FROM TURKEY

The aim of this study; to determine the internal and external factors that determine the profitability of banks. For this purpose, the data of the banks operating in Borsa Istanbul between 2008-2018 were used. ROA (Return On Assets) and return on equity were used as dependent variable. The independent variables used in the study are internal and external factors specific to the bank. In the empirical analysis, regression and correlation methods were used. As a result of the analysis A positive correlation was determined between ROA and ROE with bank size, equity and credit ratio in assets. In addition, no statistically significant relationship was found between ROA and ROE with loan / deposit ratio and liquid assets / total assets ratio. In addition, a positive and significant relationship was found between inflation rate and economic growth and return on assets and equity.

Key Words : Bank Profitability, internal and, external factors, Borsa
Istanbul, Turkey
Quantity of : XI + 76
Supervisor : Prof. Dr. Engin ÖNER

ÖNSÖZ

Ekonominin lokomotifi ve finansal hizmetler endüstrisinin ayrılmaz bir parçası olan bankalar, üstlendikleri işlevlerle ekonomik yaşamın temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesinde kaynak aktarımına ve satınalma gücünün ekonomik bireyler arasında el değiştirmesine aracılık eden bankacılık sektörünün istikrarlı bir yapıya sahip olması, hızlı ekonomik büyümenin ve gelişmenin yanı sıra uzun dönemli sürdürülebilir makroekonomik istikrarın sağlanmasında önemli bir araçtır. Bu nedenle, mali sistem içinde önemli bir role sahip olan bankacılık sektörünün güçlü ve sağlıklı bir yapıda işlemesi önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı; bankaların kârlılığını belirleyen içsel ve dışsal faktörlerin tespit edilmesidir.

Çalışmam süresince tez danışmanlığımı üstlenerek tez konumun belirlenmesinde, çalışmanın planlanmasında, yürütülmesinde ve sonuçlandırılmasında bana yol gösteren, her türlü bilimsel, manevi desteğini ve sonsuz anlayışını benden esirgemeyen, değerli tez danışmanım Prof. Dr. Engin ÖNER'e, hayatımın her döneminde hep yanımda olan, maddi ve manevi her türlü desteği sonsuz sevgileri için aileme teşekkürlerimi sunarım.

Duygu KURŞUNLUOĞLU

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
ÇİZELGELER DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1.TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ	3
1.1.TÜRKİYE’DE FİNANSAL SİSTEMİN YAPISI VE BANKACILIK SİSTEMİ	3
1.1.1. Türkiye’de Finansal Sistemin Yapısı.....	4
1.1.2. Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi	4
1.1.2.1.1980 Öncesi Dönemde Bankacılık Sektörü	4
1.1.2.2. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981-2001).....	8
1.1.2.3. Yeniden Yapılandırma Dönemi (2002-2007)	12
1.1.2.4. Türk Bankacılık Sektöründe 2008 Küresel Finansal Kriz Sonrası Dönem	16
1.2.BANKACILIK TÜRLERİ	19
1.3. TİCARİ BANKA KAVRAMI	24
1.4.TİCARİ BANKALARIN İŞLEVLERİ	25
1.4.1 Fon Sağlama	30
1.4.2 Mevduat Toplama	31
1.4.3 Kredi ve Kredilendirme İşlemleri	31
1.4.4 Bireysel Bankacılık.....	33
1.4.5 Dış Ticaret İşlemleri	34
1.4.6 Türev Araçlar	35
İKİNCİ BÖLÜM	36
2.MERKEZ BANKASI VE BANKACILIK KRİZLERİ	36
2.1.TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI.....	36

2.1.1. TCMB'nin Görev ve Yetkileri.....	36
2.1.2. TCMB'nin Sermaye Yapısı	37
2.1.3. TCMB'nin Para Politikası Stratejisi	37
2.2.BANKACILIK KRİZLERİNİN NEDENLERİ	38
2.2.1. Makroekonomik Nedenler	39
2.2.1.1. Enflasyon	39
2.2.1.2 Düşük Büyüme Oranı.....	40
2.2.1.3 Uluslararası Faiz Oranlarındaki Değişkenlik	40
2.2.1.4 Döviz Kuru Dalgalanmaları	41
2.2.1.5 Liberalleşme ve Sermaye Hareketleri	42
2.2.1.6 Cari İşlemler Açığı	43
2.2.1.7 Merkez Bankası'nın Bağımsız Olmaması.....	44
2.2.1.8 Finansal İstikrarsızlık.....	46
2.2.2 Mikroekonomik Nedenler.....	47
2.2.2.1. Bankacılık Riskleri.....	47
2.2.2.2. Kredi Riski	47
2.2.2.3. Piyasa Riski.....	48
2.2.2.3 Operasyonel Risk	48
3.ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	50
3.1.METODOLOJİ	50
3.1.1.ÇALIŞMANIN AMACI.....	50
3.1.2. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİ SETİ	50
3.1.3.DEĞİŞKENLER	50
3.4.ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	51
3.1.5. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ.....	52
3.1.6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	52
4.DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	53
BULGULAR.....	53
SONUÇ.....	58
KAYNAKÇA	61
ÖZGEÇMİŞ	
ORJİNALLİK RAPORU	

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

BİST
BDDK
ROA
ROE
TBB

Açıklamalar

Borsa İstanbul
Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
Varlık Karlılığı
Özsermaye Karlılığı
Türkiye Bankalar Birliği

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 1. Analizlerde Kullanılan Değişkenler.....	51
Çizelge 2. Tanımlayıcı İstatistik	53
Çizelge 3. Korelasyon Analizi Sonuçları	54
Çizelge 4. Regresyon Analizi (Model 1).....	55
Çizelge 5. Regresyon Analizi (Model 2).....	56

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1. Araştırmanın Modeli..... 51

GİRİŞ

Finansal sistem içerisinde çeşitli ölçütlere göre sınıflandırma yapmak mümkün olmakla birlikte, finansal aracı kurumlar genel olarak, para piyasaları ve sermaye piyasaları olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Bir başka deyişle, finansal aracılık fonksiyonunu yerine getirmede banka temelli ve piyasa temelli olarak iki temel yaklaşım öne çıkmaktadır. Genel olarak banka temelli yaklaşımın, gelişmekte olan ekonomilerde ön plana çıktığı söylenebilir. Gelişmekte olan ülkelerde ekonominin finansmanında bankacılık sektörü büyük bir paya sahiptir (Alp vd., 2010).

Ekonominin lokomotifi ve finansal hizmetler endüstrisinin ayrılmaz bir parçası olan bankalar, üstlendikleri işlevlerle ekonomik yaşamın temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesinde kaynak aktarımına ve satınalma gücünün ekonomik bireyler arasında el değiştirmesine aracılık eden bankacılık sektörünün istikrarlı bir yapıya sahip olması, hızlı ekonomik büyümenin ve gelişmenin yanı sıra uzun dönemli sürdürülebilir makroekonomik istikrarın sağlanmasında önemli bir araçtır. Bu nedenle, mali sistem içinde önemli bir role sahip olan bankacılık sektörünün güçlü ve sağlıklı bir yapıda işlemesi önem arz etmektedir.

Türkiye’de bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğü 2008 yılında 706 Milyar TL ve GSYİH oranı %74,3 iken, 2018 yılına gelindiğinde sektörün aktif büyüklüğü 2.595 Milyar TL ve GSYİH oranı %100,2’ye ulaşmıştır. 2018 yılında toplam aktiflerin %66’sı krediler, %14’ü likit aktifler, %15’i menkul kıymetler olarak dağılım göstermektedir. 2008 yılından 2018 yılına geçen süre zarfında toplam aktifler içerisindeki dağılım; menkul kıymetlerin payının düşmesi ve kredilerin payın artması şeklinde değişmiştir. Toplam pasiflerde ise; 2008 yılından 2018 yılına sırasıyla mevduat dışı, mevduat ve özkaynak’ta yaşanan artışın etkili olduğu görülmektedir. 2016 yılında toplam pasifler içerisinde mevduatlar %56, mevduat dışı kaynaklar % 25 ve özkaynaklar %11 pay almıştır. Toplam mevduat içerisinde Türk Lirası mevduatın payı ise %57 olmuştur (TBB, 2018).

Bu çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların kârlılığını belirleyen içsel ve dışsal faktörler araştırılmıştır. Başka bir ifade ile banka karlılık göstergeleri ile içsel ve dışsal faktörler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu amaçla 2008–2018 yıllarını kapsayan çalışmada 15 kamu, özel ve yabancı bankanın verilerinden yararlanılmıştır. Bankaların kârlılık göstergeleri olarak iki bağımlı değişken kullanılmıştır. Bunlar Aktif Kârlılığı (ROA) ve Öz Sermaye Kârlılığı (ROE)’dir. Analiz kapsamında incelenen firmalara ait finansal veriler Türkiye Bankalar Birliğine (TBB) resmi siteden temin edilmiştir.

Bu tez beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Türk bankacılık sistemi, yapısı, gelişimi, banka işlevleri ve türleri aktarılmıştır. İkinci bölümde T.C. Merkez bankasının yapısı, yetkileri, para politikaları ve bankacılık krizleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde kullanılan değişkenler, yöntem, model, hipotezler hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların kârlılığını belirleyen içsel ve dışsal faktörleri tespit etmeye yönelik ampirik bulgular yer almaktadır. Son bölümde araştırmanın genel bir değerlendirilmesi yapılarak önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

1.1.TÜRKİYE'DE FİNANSAL SİSTEMİN YAPISI VE BANKACILIK SİSTEMİ

Bir ekonomide finansal sistem, belirli kurum ve piyasaların birbirlerini etkileyen finansal fonksiyonları yerine getirmek amacıyla bir araya gelmeleri sonucunda oluşur. Finansal sistem ve finansal hizmetler kapsamındaki unsurlar, finansal piyasalar, kurumlar ve araçlardır. Finansal sistemin görevleri; ekonomide fon fazlası ve fon açığı bulunan birimler arasında aracılık rolü üstlenmek ve bu birimler arasındaki fon aktarımını dolaylı finansman veya dolaysız finansman şeklinde gerçekleştirmektir. Bu iki fon aktarım yönteminden, dolaylı finansman yönteminde finansal aracı kurumlar, fon arz eden ile fon talep edenler arasında fon aktarım görevini mevduat ve kredi araçları vasıtasıyla yerine getirirler. Dolaysız finansman yönteminde ise fon arz eden ile fon talep edenler genellikle sermaye piyasası araçları olan hisse senedi, tahvil, finansman bonusu vb. vasıtası ile direkt olarak karşı karşıya gelirler (Aloğlu, 2005: 32).

Finansal sistem içerisinde çeşitli ölçütlere göre sınıflandırma yapmak mümkün olmakla birlikte, finansal aracı kurumlar genel olarak, para piyasaları ve sermaye piyasaları olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Bir başka deyişle, finansal aracılık fonksiyonunu yerine getirmede banka temelli ve piyasa temelli olarak iki temel yaklaşım öne çıkmaktadır. Genel olarak banka temelli yaklaşımın, gelişmekte olan ekonomilerde ön plana çıktığı söylenebilir. Gelişmekte olan ülkelerde ekonominin finansmanında bankacılık sektörü büyük bir paya sahiptir (Alp vd., 2010: 11).

Buna karşın gelişmiş ülkelerde; kişi başı GSYİH düzeyleri benzer ülkelerde dahi farklı yapılardan bahsetmek mümkündür. Almanya ve Japonya’da banka temelli piyasalar öne çıkarken, İngiltere ve ABD’de ise sermaye piyasaları ağırlıklı finansal sistemler söz konusudur (Altay, 2016: 54). Yukarıda açıklandığı üzere, ülkelerin finansal piyasalarındaki farklılıklar para politikalarına da yansımaktadır. Sermaye piyasaları ağırlıklı olan ülkelerde mali piyasalara yönelik politikalar izlenmekte, banka temelli piyasaların ağırlıklı olduğu ülkelerde ise banka kredilerine yönelik borç politikaları izlendiği görülmektedir (Apak, 2006: 11).

1.1.1. Türkiye’de Finansal Sistemin Yapısı

Türkiye’de finansal sistem, bankalar ve sermaye piyasaları üzerinden işlemektedir. Türk Finans Sektörünün toplam aktif büyüklüğü 2008 yılında 1.130 Milyar TL iken, yıllık bileşik %18 büyüme oranıyla, 2018 yılına gelindiğinde toplam aktif büyüklüğü 4.211 Milyar TL’ye ulaşmıştır (TBB, 2018: 98).

1.1.2. Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi

Bu bölümde Türkiye’de Bankacılığın tarihsel gelişimi; 1980 öncesi dönem, serbestleşme ve dışa açılma dönemi (1981-2001), yeniden yapılandırma dönemi (2002- 2007) ve 2008 küresel finansa kriz sonrası dönem olmak üzere dört dönemde incelenecektir.

1.1.2.1.1980 Öncesi Dönemde Bankacılık Sektörü

Osmanlı Dönemi (1847-1923)

Ülkemizde bankacılık tanzimat döneminden sonra gelişmeye başlamıştır. Tanzimat dönemine kadar bankacılık alanında faaliyet gösterilmemesinde, özellikle Türklerin askerlik ve yöneticilik gibi işlerle uğraşmaları rol oynamıştır. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu’nun Sanayi Devrimine ayak uyduramaması, esnaf ve sanatkarlara dayanan kapalı bir ekonomiye sahip olması da bankacılığın gelişmeme nedenleri arasında sayılabilir. Osmanlı İmparatorluğunda ilk banka 1847 yılında Sarraf ve Galata Bankerleri tarafından İstanbul Bankası ismiyle kurulmuş olup, 1882 yılına kadar faaliyetlerini devam ettirmiştir. Cumhuriyetin kurulmasından önce

faaliyette bulunan bankaların daha çok yabancı sermaye tarafından veya yabancı sermaye iştirakiyle, daha çok yabancı şirketleri finanse etmek amaçlarıyla kuruldukları söylenebilir. Osmanlı döneminde kurulmuş ve şube açmış yabancı bankalar içerisinde en önemlisi 1863 yılında kurulan Osmanlı Bankası'dır. Bununla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra 1924-1925 tarihli sözleşmeler ile bankanın bazı yetkileri elinden alınmıştır. Bu dönemde kurulan milli banka sayısı oldukça azdır. Milli bankalar arasında önemlilerinden birisi, Memleket Sandıkları ismiyle, ilk zirai kredi sandığını da kapsamına alarak Mithat Paşa tarafından kurulmuştur. Yine Mithat Paşa tarafından 1868 yılında sermayesiz olarak kurulmuş olan İstanbul Emniyet Sandığı, halka tasarruf alışkanlığı kazandırmayı, halkın elindeki dağılık ve az miktardaki parayı toplamayı ve ihtiyaç sahiplerine sunmayı amaçlamıştır. Bu sandık 1907 senesinde Ziraat Bankasına bağlanmıştır. 1911 ile 1923 yılları arasında ise 19 ulusal banka kurulmuştur (Altay, 2016: 32).

Ulusal bankalar dönemi (1923-1932)

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk 10 yılında, bankacılık alanındaki önemli gelişmeler olarak; özellikle 1930 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının kuruluşu, İş Bankasının kuruluşu, Ziraat Bankasının Anonim Ortaklık haline gelmesi, Emlak ve Eytam Bankasının faaliyete geçmesi sayılabilir. Bu dönemde göze çarpan bir diğer gelişme ise yerel olarak faaliyet gösteren iş adamlarının kredi ve bankacılık hizmetlerinin karşılanması amacıyla kurulan çok sayıda küçük yerel bankalardır. Ancak bölgesel ihtiyaçları karşılamada gerekli görülen bu bankalardan çoğu 1929 yılında yaşanan dünya ekonomik krizi ve ülkemizde şube bankacılığının yaygınlaşması sebebiyle faaliyetlerine son vermişlerdir (Guluzade, 2016: 45).

Kamu bankaları dönemi (1933-1943)

1929 dünya ekonomik krizi ülkemizde tarım sektörünü ve henüz başlangıç düzeyindeki imalat sektörünü olumsuz yönde etkilemiş olup, bu dönemde devletçilik ön plana çıkmıştır. Bankacılık sektöründe 1933-1944 yılları arasındaki en belirgin

gelişme büyük kamu bankalarının kurulmasıdır. 1934’de yürürlüğe konmuş olan birinci sanayi planı ile devlet sermayesiyle veya devlet sermayesinin öncülüğünde kurulan bu bankalar önemli görevler üstlenmiştir. 1925 yılında faaliyete geçen Sanayi ve Maadin Bankası 1932 yılında Sanayi ve Kredi Bankasına dönüştürülerek, yönetimindeki fabrikalar sanayi ofisine bağlanmıştır. 1930’lu yıllarda özel kanunlarla kurulmuş olan devlet bankaları;1933 yılında Sümerbank, 1933 yılında Belediyeler-İller Bankası, 1935 yılında Etibank, 1938 yılında Deniz Bank ve yine 1938 yılında T. Halk Bankası ve Halk Sandıkları’dır. Bununla birlikte bu yıllarda ülkemizdeki tek şubeli yerel bankaların faaliyetleri sona ermiştir (Gül, 2017: 81).

Özel bankalar dönemi (1944-1960)

İkinci dünya savaşını izleyen bu dönem ülkemizde ticari faaliyetlerin hız kazanması ve yeni bankalara olan ihtiyacın artması nedeniyle özel bankaların kurulduğu bir dönem olmuştur. 1944 yılında Yapı ve Kredi Bankası, 1948 yılında Akbank, Tütün Bank ve T. Kredi Bankası kurulmuştur. Özellikle 1950’den sonra çoğunluğu özel banka olmak üzere 25 yeni banka faaliyete geçmiştir. Bu bankaların kurulmasında özel girişimin teşvik edilmesi, dış kredilerdeki artış, Kore savaşında etkisiyle başta pamuk olmak üzere ihracat gelirlerindeki artış, yabancı sermaye teşvik yasasının yürürlüğe girmesi, 1950-1954 yılları arasında hızlı ekonomik büyüme sağlanması, enflasyon yükselirken faizlerin sabit kalması ve ülkede tasarrufların artması önemli rol oynamıştır (Gülhan ve Uzunlar, 2011). Kurulan bankalar arasında T.Vakıflar Bankası, T. Öğretmenler Bankası ve daha önce kurulup sonra kapatılan Denizcilik Bankası bulunmaktadır. Yine bu dönemde Türkiye Sanayi Kalkınma Bankası ilk kez banka dışı mali aracı olarak kurulmuştur. 1958’de çıkarılan 7129 sayılı yeni Bankalar Kanunuyla devlet, bankaları kredi konusunda tümüyle serbest bırakmış, kredilerin sektör ve kişiler arasında dağılımını ekonomide izlenen gayeler yönünden kontrol etmeyi bırakmıştır. Yasanın yürürlüğe girmesinden sonraki yıllarda serbest rekabet ortamına doğru bir gidiş yaşanmış, özellikle 1961 yılından sonra birçok yerel ve küçük banka tasfiye olmuştur. 1960 yılında TCMB dahil toplam banka sayısı 60’a ve şube sayısı 1699’a erişmiştir (Güneş, 2015: 21).

Planlı dönem (1961-1980) 1960-1980 dönemine bakıldığında, genel olarak Türk mali sistemin yapısı tasarrufları kalkınmada öncelik taşıyan alanlara yönlendirecek nitelikte değildi. Bu ihtiyaca yönelik kaynak sağlama noktasında ilgili dönemde kamu kesimi öne çıkmıştır. Kamu kesiminin kaynakları artırma ve reel kaynak sağlama konusunda yaşadığı sorunlar ise, kamu kesimini Merkez Bankası kredilerine yönlendirmiş ve para arzını arttırıcı etkisinden dolayı enflasyonda artış yaşanmasında sebep olmuştur. Bu dönemde hızlı bir kalkınma yaşanmakla birlikte sanayileşmenin finansmanında enflasyonist yöntemler kullanılması ve gelişen sanayinin enflasyonist ortamda ihracattan çok iç tüketime yönelik üretim yapması 1970'li yıllara gelindiğinde bir döviz darboğazına sebep olmuştur (Hazar ve Babuşcu, 2017: 18).

Bu dönemde bankacılık sektörünün kamu kontrolünde ve etkisi altında kaldığı söylenebilir. İthal ikamesi politikası çerçevesinde ve kalkınma planlarında yer alan yatırımların finansmanı göz önüne alınarak; mevduat oranları, kredi faiz oranları, banka komisyon oranları ve kredi limitleri belirlenmiştir. Bu dönemin bankacılık sektöründeki önemli özelliklerinden bir tanesi yeni yabancı banka ve özel durumlar haricinde yeni ticaret bankaları kurulmasına izin verilmemesinin yanında mevcut özel ticaret bankalarının büyük kısmının holding bankaları haline gelmesidir. Holding bankacılığı, özel sektör yatırımlarını hızlandırması amacıyla devlet tarafından teşvik edilmiştir. Karmaşık bir teşvik sistemiyle bankaların verdikleri orta vadeli krediler arttırılmaya çalışılmıştır. Bu teşvik sisteminde orta vadeli krediler için faiz oranları diğer kredilere göre daha yüksek belirlenmiştir. Bankaların kendi kaynaklarından, öncelik verilen sektör yatırımlarına açacakları krediler karşılığı gelen mevduat için Merkez Bankasına yatıracakları munzam karşılık oranları genellikle %0 olarak belirlenmiştir. Reeskont oranları farklılaştırılmış ve orta vadeli kredi oranlarının toplam krediler içindeki payında asgari %10 zorunluluğu getirilmiş, öncelikli sektörlerle yatırım yapan iştiraklerine ilişkin verilen kredilerde özendirici düzenlemeler yapılmıştır (Işık vd., 2017: 183).

1971 yılında yürürlüğe konulan 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu ile vadesine en fazla beş yıl kalmış senetleri reeskonta kabul etme ve farklılaştırılmış

reeskont oranı uygulama ve avans işlemleri yapma yetkisi verilmiştir. Bankalar ile Merkez Bankası arasında başlayan orta vadeli kredi ilişkileri 1972-1977 döneminde hız kazanmıştır. 1970'li yıllarda yaşanan döviz darboğazının aşılması için dövize çevrilebilir mevduat uygulaması ve benzeri tedbirler dış borçları arttırıcı yönde sonuçlanmıştır. İthal ikamesi strateji ile kurulmuş olan fabrikaların ithalata bağlı girdileri döviz kıtlığı nedeniyle karşılayamaması eksik kapasite ile çalışmalarına yol açmıştır. Bu yüzden 1980'li yıllara gelindiğinde dış piyasalar ve ihracata yönelik üretim stratejisi benimsenmiştir (Kahveci, Ekşi ve Kaya, 2016: 84).

Bu dönemde kurulan kalkınma bankaları ve ticaret bankaları sırasıyla; 1962 yılında T.C. Turizm Bankası, 1963 yılında Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, 1964 yılında Devlet Yatırım Bankası, 1968 yılında Türkiye Maden Bankası, 1976 yılında Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası, 1964 yılında Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası ve 1977 yılında Arap-Türk Bankası'dır (Parasız, 2011: 215).

1.1.2.2. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981-2001)

1980'li yıllarda Türk Bankacılık sektörüne yönelik olarak hayata geçirilen uygulamalar, esasen 24 Ocak 1980 kararları doğrultusunda yurtiçi tasarrufların arttırılması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde yapısal uyum ve dışa açık bir stratejiyle piyasa ekonomisine bağlı liberalizasyon programı uygulanmış olup, finansal kesimdeki reformlar ile bankacılık sektörü ve mali sektörün gelişmesi sağlanmıştır (Takan ve Boyacığlu, 2011: 47).

1 Temmuz 1980 tarihinden itibaren serbest bırakılan faiz oranları neticesinde mevduat faizleri ve krediler hızla yükselmiştir. Kendilerine yatırılan paralara yüksek gelir sağlayacakları düşünülen banker kuruluşların sayılarında artış yaşanmış ve benzer şekilde bankalarda yüksek faiz verme eğiliminde olmuştur. Bunu takiben faiz oranlarını belirlemede centilmenlik anlaşmalarının yapıldığı da gözlemlenmiştir. Bu dönemin diğer önemli gelişmeleri arasında sermaye piyasası kanununun çıkarılması, İstanbul Menkul Kıymetler Borsasının yeniden canlandırılması, mevduat sertifikası, tahvil alım satımı, finansman bonusu, hisse senedi, repo işlemleri vb. finansal araçların gelişimi, bankaların düşük maliyetli fon olanaklarının ortadan kalkması yer

almaktadır (Yazıcı, 2011). Tasarruf sahiplerinin finansal araçlar bakımından seçeneklerinin artmasıyla bankaların iç finansal piyasalarda paylarını kısmen azaltmıştır. Bu dönemde teknolojik alanlarda yaşanan gelişmelerin, bilginin daha kolay ve ucuz şekilde elde edilebilmesini sağlaması ve haberleşme maliyetlerini hızla düşürmesi sebebiyle yasal düzenlemelere bağlı olarak bazı maliyetlere katlanan bankaları, düzenlemeye tabii olmadıkları için bu maliyetlere katlanmayan finans piyasalarına kıyasla dezavantajlı duruma getirmiştir. Bir diğer önemli gelişme Merkez Bankası bünyesinde İnterbank-Bankalar Arası Para Piyasası'nın 2 Nisan 1986 tarihinde kurularak, bankaların kısa vadeli likidite ihtiyaçlarının karşılanması ve likidite fazlalarının değerlendirilmesi olmuştur. İnterbank- Bankalar Arası Para Piyasası aracılığıyla ekonomide likidite sıkıntısı azalmıştır, bu sayede Merkez Bankasının ek emisyonu başvurmasına ihtiyaç kalmamıştır. Bu piyasanın işlem hacmi ciddi artış göstererek önemli boyutlara ulaşmıştır. Bankalar bünyelerinde yatırım fonları kurmak suretiyle sermaye piyasası faaliyetlerini arttırmışlardır. 1990'lı yıllara doğru yükselen faiz oranlarından kaynaklanan maliyet artışını dengelemek amacıyla etkin çalışma yollarıyla işletme giderlerini düşürmeye çalışan bankacılık sektörü, yabancı bankaları da örnek alarak teknolojik alt yapı ve otomasyon çalışmalarına ağırlık vermiş, yeni bankacılık ürünleri geliştirmişlerdir. 1990'lı yıllara gelindiğinde teknolojik gelişmeler ve bireysel bankacılıkta kar potansiyeli daha yüksek olan ATM tüketici kredileri ve kredi kartları gibi yeni ürün ve hizmetler piyasaya sürülmüştür (Ural, 2016: 13).

Döviz tevdiyat hesaplarında önemli artış kaydedilmiş bankaların sadece mevduat toplama ve kredi verme işlemine dayanan rolünün değişmesiyle aktif ve pasif yapılarında da değişiklik yaşanmıştır. Bankaların sermaye aktif oranı BIS-Uluslararası Ödemeler Bankası standartlarına uygun olarak yükseltilmiştir. Bunun neticesinde aktiflerin menkul kıymetleştirilmesi mümkün olmuş ancak sermaye piyasalarında yüksek kaliteli aktiflerin daha çok talep görmesiyle geriye kalan aktiflerin kalitesinde muhtemel kötüleşmeden bahsedilebilir. 1980'lerden itibaren yaşanan finansal liberalizasyonun bankacılık sektöründe kırılma eğilimi arttırması nedeniyle kısa dönemli ekonomik krizlere yol açtığı düşünülebilir (Yazıcı, 2011: 53).

1994 yılına gelindiğinde artan makroekonomik dengesizlikler Türkiye'yi ciddi bir krize sürüklemiştir. Bankacılık sektörü de özkaynaklarının önemli bir kısmını kaybederek hızla küçülmüştür. Bankaların birçoğunun krize açık pozisyonlarda yakalanmış olması, ödeme gücüne düşmelerine ve iflaslarına sebep olmuştur. Mali sisteme olan güvenin tekrar kazanılması için tasarruf mevduat fonuna tam güvence getirilmiş, bir başka deyişle mevduatın tamamına devlet güvencesi sağlanmış ve mevduatın %100 TMS kapsamına alınmıştır. Fakat bu karar hedeflerin aksine banka sisteminin denetlenmesinde yaşanan zafiyet sebebiyle sistemin düzelmesinden çok, mali yapısının bozulmasına yol açmıştır. Bankaların daha önce uygulamakla zorunlu oldukları sermaye yeterlilik rasyosu değiştirilerek sermayelerine oranla aşırı risk alabilmelerinin önü açılmıştır. Bununla beraber bankaların kendi ortaklarına ait şirketlere kullandırdıkları krediler ve kredilerin izlenmesi ve denetimi noktasında yetersiz kalınmış, siyasi etkiler sebebiyle denetim organları gerekli kontrol ve yaptırımları uygulama konusunda zafiyet göstermişlerdir. Bu durum bazı bankaların yönetim ve denetiminde yetkili olan ortakların ilişkili şirketler lehine bankaları zarara uğratması şeklinde sonuçlanmıştır (Yazıcı, 2011: 82). Ayrıca finansal kurumların off-shore faaliyetleri konusundaki mevzuat yetersizliklerine bağlı olarak denetlenememesi bir diğer olumsuz etken olmuştur. Bankacılık sistemini olumsuz etkileyen diğer etmenler şu şekilde sayılabilir; uluslararası bankacılık ilkelerine ve düzenlemelerine uyumlu hale gelinememesi, muhasebe standartlarına uyumdaki gecikmeler, finansal tabloların genel kabul görmüş kriterlere uygun hazırlanmaması ve bağımsız denetiminde karşılaşılan sorunlar, şeffaflığın yeterli düzeyde sağlanamaması, yönetim kalitesinde yaşanan bozulma 1997 yılında Türk Bankacılık Sistemini olumsuz etkileyen, uluslararası rekabet gücünü azaltan ve bankaların karlılık düzeylerini düşüren etkilerden bazılarını; hazinenin borçlanma maliyetini belirlediği bir piyasada yüksek faiz oranları ile katlanılan maliyetler, banka ve sigorta muameleleri vergisi ve kambiyo gider vergisi gibi kaynak kullandırma maliyetini etkileyen yüklerin sisteme uygulanması olarak sayabiliriz. 1998 yılının ortalarından itibaren ise bankacılık sektörünün, Merkez Bankasından yüksek miktarda ve maliyetle likidite sağlaması gerekmiştir. Bankaların kullanmış olduğu bu kaynaklar yüksek maliyetle olmasına karşın kamu kesiminin kaynak ihtiyacını karşılamış fakat devamlı likidite ihtiyacı

içinde olan bankaların mali yapılarını bozmuştur. Mali yapıları bozulan bankaların güçlendirilmesi için bankalar kanununda yapılan değişiklik Egebank, Esbank, Türkiye Tütüncüler Bankası-Yaşarbank, Sümerbank, Yurtbank yönetiminin fona devrolması ile sonuçlanmıştır. Ayrıca Birleşik Yatırım bankasının faaliyetlerine son verilmiştir (Yıldırım, 2017: 91).

Ekonomide yaşanan olumsuz gelişmeler bankalara mali bünyelerinin bozulması şeklinde yansımış olup, takip eden 1999 yılında IMF ile stand-by anlaşması imzalanmış, 2000 yılı başında ise Enflasyonu Düşürme Programı yürürlüğe konulmuştur. Yaşanan tüm bu gelişmeler ve devamında Şubat 2001’de meydana gelen ekonomik kriz, 2002 yılında başlayacak yeniden yapılanma döneminin analiz edilmesi açısından önemlidir. 1999 yılının sonunda IMF ile imzalanan stand-by anlaşmasının ön koşulu olarak bazı yasal düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Bununla birlikte karşılık kararnamesinde değişiklik yapılmış, sermaye yeterlilik ve döviz pozisyonunun hesaplanması konsolide bazda yapılmaya başlanmıştır. Yapılan düzenlemeler arasında, bankalar kanunu kapsamında idari ve mali konularda çalışacak bağımsız bir bankacılık gözetim ve denetim kurumunun kurulması, iştirakleri de kapsayacak biçimde kredi tanımının genişletilmesi, dolaylı kredi özkaynak ilişkisinin daraltılması, denetimin konsolide bazda yapılması, risk yönetiminin düzenlenmesi, sorunlu bankaların mali yapılarında gerçekleştirilecek güçlendirmeler ve bu bankaların faaliyetlerine müdahale etme yöntemlerinin düzenlenmesi yer almaktadır. Bankacılık mevzuatının bankalar kanununda yapılan bu düzenlemeler ile Basel Komite tavsiyeleri, Avrupa Birliği direktifleri ve uluslararası düzenlemelere daha uygun hale geldiği söylenebilir. 2000 yılında yaşanan bir diğer önemli gelişme de Ağustos ayında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun faaliyete başlamasıdır (Yıldırım, 2017: 183).

Yasal düzenlemelerle yapılan bu ön hazırlık sonucunda, 2000 yılında yürürlüğe konulan Enflasyonu Düşürme Programı kapsamında üç temel unsur hedeflenmiştir. Bunlardan ilki kamu maliyesinde disiplini sağlayarak faiz dışı fazla verilmesi, yapısal reformların hayata geçirilmesi ve özelleştirmeye hız verilmesidir. Bir diğeri enflasyonun düşürülmesi hedefine uygun kur ve para politikalarının uygulanması olup sonuncusu ise enflasyon hedefine uygun gelirler politikasının

uygulanmasıdır. Ancak program yürürlüğe konulduktan 14 ay gibi bir süre içerisinde öncelikle finans kesiminde görülen ve sonrasında tüm ekonomide etkileri hissedilen ciddi bir ekonomik krizle sonuçlanmıştır. Enflasyonu Düşürme Programının öncelikle Kasım 2000’de yaşanan dalgalanma ve devamında Şubat 2001’de yaşanan krizle sonuçlanmasına sebep olan faktörler; kur fiyatlarının önceden belirlenerek baskılanması, finansal sektörlerdeki mali ve idari zafiyetler ile kur ve likidite risklerinin artması, yapısal düzenlemelerde yaşanan gecikmeler sayılabilir. 2001 krizi döneminde ekonomi reel olarak % 9,4 küçülmüş, 2000 yılı sonuna göre işsizlik oranı % 6,3’ten % 8,5’e artış göstermiş, yıllık Tüketici Enflasyonu % 39’dan % 69’a artmış, kamu açığının milli gelire oranı % 11,9’dan % 16,5’e yükselmiştir. 2001 krizi sonucunda bankacılık sektörü yeniden yapılandırma dönemine girmiş olup bu kapsamda Demirbank, Etibank, Bank Kapital gibi birçok banka TMSF’ye devrolmuştur. Bir kısmının da faaliyetlerine son verilmiştir (TBB, 2018:93).

1.1.2.3. Yeniden Yapılandırma Dönemi (2002-2007)

Şubat 2001 krizinden sonra Uluslararası Para Fonu IMF’ye yeni bir niyet mektubu verilerek Mayıs 2001’de Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı uygulanmaya başlanmıştır. Program yürürlüğe girdiğinde bankacılık sisteminde açık pozisyon toplamı; döviz kurlarındaki yüksek artışlar, kredi işlemlerinin azalması ve dış kredi akışının azalması gibi gelişmeler sonucunda 45 Milyar dolar seviyesine ulaşmıştı. Bu yüksek tutarlı döviz açığının kapatılabilmesi için yurtiçi piyasalarda ciddi bir döviz baskısı yaşanmış ve bankacılık zor durumda kalmıştır (Yıldırım, 2017: 192).

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı 2002-2004 dönemi için revize edilmiştir. Programın hedefleri arasında ekonomiyi dış şoklara karşı güçlendirmek, enflasyonun düşük oranlara indirilmesi, kamu borçlarında azalış sağlanması, mali disiplin sağlanarak yapısal reformların hayata geçirilmesi ve bankacılık sisteminin güçlendirilmesi yer almaktadır. Programın 2002-2007 yılları arasında disiplinli olarak uygulanması ve program kapsamında hedeflerin iyi belirlenmiş olması genel olarak ekonomi ve bankacılık sektörü açısından yeniden yapılandırmanın başarılı sonuçlanmasını sağlamıştır. Bu döneme ait makro göstergeler incelendiğinde yüksek ve istikrarlı bir büyümenin sağlandığı, enflasyon oranının düştüğü görülmektedir.

Enflasyonla mücadele amacıyla alt yapı düzenlemeleri yapılmış, Merkez Bankası'nın asli görevinin enflasyonu düşürmek ve fiyat istikrarı olduğu Merkez Bankası Kanununda yapılan düzenleme ile tanımlanmış, Merkez Bankasına araç bağımsızlığı sağlanmış ve Para Politikası Kurulu kurulmuştur. Bu dönemde bütçe disiplini konusunda ilerleme kaydedilmiş ve GSMH'nin ortalama %5'i kadar faiz dışı fazla verilmiştir. Dış kaynak girişlerinde artış ve risk primlerinde yaşanan düşüş paralelinde kamu borçlanmasındaki maliyetler faiz oranına bağlı olarak azalmış ve vadesi uzamıştır. Ancak bu dönemde cari işlemler açığının yüksek seyretmesinin önemli bir nedeni tasarruf yetersizliği olmuştur. Toplam tasarruflarda 2001 yılı öncesinde var açığın nedeni kamu kesimi tasarruflarındaki düşüşken, 2002-2007 döneminde ise yaşanan düşüş özel tasarruflardan kaynaklanmıştır. Bu dönemde bankacılık sektöründe gerçekleştirilen yeniden yapılandırma süreci özel bankaların daha önce kaybettikleri sermayelerini güçlendirmelerini sağlamış, bunu gerçekleştiremeyen bankalar ise birleşmeye gitmiş ya da TMSF'ye devrolmuştur. Bu süreçte kamu bankaları ortak bir yönetim altına girerek yeniden yapılandırılmış, devlet iç borçlanma senetleri karşılığında bu bankalarının görev zararları tasfiye edilmiş ve mali yapıları güçlendirilmiştir. Bankaların takipteki alacaklarının bir bölümü için Finansal Yeniden Yapılandırma Programı devreye sokulmuştur (Yazıcı, 2011: 92).

2005 yılında uluslararası bankacılık prensipleri, uygulamaları ve ölçütleri doğrultusunda hazırlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanuna göre bankaların kuruluşu, denetimi ve gözetimi konusunda BDDK yetkilendirilmiştir. Bu kapsamda BDDK, bankaların özkaynak ve sermaye yeterlilik rasyolarını denetleyen, banka kurucularının ve sahiplerinin gerekli görülen kriterlere uygunluğunu gözetten ve bankaların finansal yapılarında yaşanacak olumsuzluklarda etkinlik izinlerini kaldırabilen ya da TMSF'ye devredilmelerine karar veren yetkili kurum haline gelmiştir (Ural, 2016: 42).

Türk Bankacılık Sisteminde birçok reform ve yasal düzenlemenin hayata geçirildiği Yeniden Yapılandırma Dönemi'ni farklı boyutlarıyla daha ayrıntılı analiz etmek faydalı olacaktır. 2001 yılında açıklanan Bankacılık Yeniden Yapılandırma

Programı ile uluslararası standartlara ve uygulamalara yaklaşılması amacıyla, Bankalar Kanununda kapsamlı değişiklikler hayata geçirilmiştir. Yapılan değişiklikler ile bankaları denetim ve düzenleme yetkileri Hazine Müsteşarlığı ve Merkez Bankasından alınarak yeni kurulan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumuna (BDDK) verilmiştir. Yeniden yapılandırma programında izlenen aşamalar aşağıdaki gibidir;

TMSF'ye devrolunan sorunlu bankalar için çözümler; 1999 yılı sonunda mali yapıları sorunlu 5 banka TMSF'ye devrolmuş, 2 Kalkınma ve Yatırım Bankası'nın kapatılmasına karar verilmiştir. 1996-2003 döneminde ise 8 bankanın, bankacılık faaliyetlerine ilişkin lisanslar iptal edilmiş tasfiye olmuşlardır. 2003 Temmuz ayı itibariyle TMSF bünyesine alınan bu bankalara aktarılan toplam tutar 28.2 Milyar dolar karşılığı 40 Katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Geçiş bankası olarak TMSF bünyesinde Birleşik Fon Bankası A.Ş. kullanılmıştır (Yıldırım, 2017: 282).

Kamu bankalarında yeniden yapılandırma; kamu bankalarının önemli ölçüde bozulmuş olan sermaye yapıları güçlendirilmeye çalışılmış bu kapsamda finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılmaları için önemli bir kaynak aktarımı yapılmıştır. 2001 yılı sonunda kamu bankalarına aktarılan toplam kaynak tutarı 21.9 Milyar dolar karşılığı 28.7 Katrilyon TL olmuştur. T.Emlak Bankası A.Ş. T.C. Ziraat Bankası A.Ş.' ye devredilerek birleştirilmiştir. Özelleştirilmeleri öngörülen kamu bankalarının birleşmeler yoluyla mali yapıları güçlendirilmiş ve operasyonel olarak yeniden yapılandırılmışlardır. Özel bankaların sermaye yapılarını güçlendirme; özel sermayeli bankaların aktiflerinde yaşanan bozulma ve sermayelerindeki hızlı erimeyi düzeltmek üzere üçlü bir denetim sürecinden geçirilip sermaye desteği yapılmasına dayalı bir program uygulamaya sokulmuştur. Bu kapsamda Haziran 2001'de, özel sermayeli bankalar için iç borç takası uygulanmaya başlanmış böylece bu bankaların yabancı para pozisyonları büyük oranda kapanarak faiz ve kur riskleri azalmıştır (Yıldırım, 2017). Ayrıca BDDK tarafından bankaların mali tabloları denetim esaslarında değişiklik yapılarak 2001 yılından itibaren enflasyon muhasebesi kuralları uygulanmaya başlamıştır. Bankacılık sektöründe gerçekleştirilen yeniden yapılandırmanın özel sektöre maliyeti toplam 7.9 Milyar dolar olmuş ve bu tutarın 5.2 Milyar doları TMSF tarafından, 2.7 Milyar doları ise özel sektör bankaları

tarafından karşılanmıştır. Finansal yeniden yapılandırma programı; 2001 yılındaki kriz bankacılık sektörünü olduğu kadar diğer sektörlerde faaliyet gösteren firmaları da büyük ölçüde etkilemiştir. Bu firmaların yaşadıkları ödeme güçlükleri finansal borçların yeniden yapılandırılması programını gerekli kılmıştır. Finansal Yeniden Yapılandırma Programı bir diğer adıyla İstanbul Yaklaşımı, Haziran 2002'de uygulamaya konulmuştur. 2001 yılı sonunda, bankacılık sisteminde % 29,5'e ulaşan takipteki krediler oranı bankaların sorunlu tüm krediler için karşılık ayırma uygulaması sonucunda 2002 yılı sonuna gelindiğinde %18,5'e düşürülebilmektedir (Hazar ve Babuşcu, 2017: 132).

Banka Gözetim ve Denetim Yapısının Güçlendirilmesi, Yasal Düzenlemeler; 1999 yılından itibaren bankacılık sisteminde başlayan reformlar ile bağımsız bir gözetim denetim sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda düzenleme ve denetim sistemlerinde iyileştirme yapılması, risk alma, yönetim süreç ve yöntemlerinin yeniden düzenlenmesinin yanında kurumsal altyapının güçlenmesi için yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmıştır. BDDK tarafından bankacılık mevzuatında yapılan düzenlemeler ile uluslararası bankacılık uygulamalarına ve Avrupa Birliği direktiflerine yaklaşılmıştır. Bu kapsamda banka bilançolarının uluslararası muhasebe standartlarına daha uygun hale gelmesi, şeffaflığının artması, banka mali yapılarının güçlenmesi, risk tanımı ve yönetim yapısında değişiklik yapılması sağlanmıştır. Yapılan bu düzenlemeler ile aynı zamanda, banka kaynaklarının bir grup üzerinde yoğunlaşmasının önüne geçmek ve risk derecesinin artmasını engellemek için doğrudan ve dolaylı kredilerin birlikte bir bütün olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bankaların söz konusu yeni düzenlemelere uyumları için 2006 yılına kadar kademeli süre tanınmıştır. Bankalara getirilen sınırlamalar doğrultusunda; mali kurumlar dışındaki kurumlara iştiraki özkaynaklarının azami % 15'i olarak, toplam iştirak miktarları ise özkaynaklarının azami % 60'ı olarak belirlenmiştir. Diğer düzenlemeler içerisinde bankaların yabancı para pozisyonlarının konsolide esasa göre hesaplanarak risklerin etkin takibi ve kredi alacaklarının beş ayrı kategoride sınıflandırılması, bu sınıflandırmanın geri dönüştürülebilirlik teminat özelliklerine göre yapılması yer almaktadır (TBB, 2018: 321).

Risk Yönetimi ve Basel II; 2001 yılından itibaren bankacılık sektöründe geleneksel denetim yaklaşımının risk yönetimi açısından yeterli olmadığı görülmüş olup, geleneksel denetimden risk odaklı denetim yaklaşımına geçilmiş bununla birlikte piyasa denetiminin de önemi artmıştır. Banka faaliyetlerinin yatırımcılar tarafından daha rahat izlenip değerlendirilmesi için muhasebe standartları, raporlama uygulamaları ve kamuoyunun bilgilendirilmesi gözetilmiştir. Bankacılık Kanunu'nda yapılan değişikliklerle bankalar modern risk yönetimi sistemleri konusunda uluslararası uygulamalara yaklaşmışlardır. Haziran 2004 yılına gelindiğinde Uluslararası Ödemeler Bankası –BIS bünyesinde bulunan Basel Bankacılık Denetim Komitesi bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesi konusunda daha önce yayınlamış olduğu Basel Sermaye Uzlaşısına-Basel I- köklü değişiklikler getirerek yeni Basel Sermaye Uzlaşısını- Basel II yayınlamıştır. Türk Bankacılık sektöründe Basel II uygulamaları üzerine çalışmalar 2002 yılında başlamış ve risk yönetimi, kurumsal yönetim, muhasebe ve bilgi sistemleri gibi unsurlar ele alınmıştır. Basel II'ye geçiş sürecine yönelik çalışmalar yapmak üzere Basel II Yönlendirme Komitesi ve Basel II Koordinasyon Komitesi kurulmuştur. Mayıs 2005'te BDDK tarafından Basel II'ye geçişe ilişkin yol haritası kamuoyu ile paylaşılmıştır. Türkiye'de faaliyet gösteren bankalarca Basel II'nin uygulanmasına yönelik çalışmalar BDDK tarafından yürütülmektedir. Uyum çalışmaları çerçevesinde bankaların sermaye yeterliliğinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine yönelik yönetmelik değiştirilerek, Haziran 2007 itibariyle sermaye yeterlilik hesaplamalarına operasyonel risk kalemi dahil edilmiştir (Yıldırım, 2017: 184).

1.1.2.4. Türk Bankacılık Sektöründe 2008 Küresel Finansal Kriz Sonrası Dönem

2002-2007 yılları arası dönem, Türkiye ekonomisinin yüksek büyüme oranlarını yakaladığı, makroekonomik görünüm ve bankacılık sektöründe başarılı geçen bir dönem olmuştur. Takip eden yıllarda ise, tüm dünya ekonomisinin 1929 Büyük Buhran'dan sonra gördüğü ve en büyük dalgalanmaların yaşandığı geniş kapsamlı bir küresel finansal krize girilmiştir. Küresel finansal kriz, öncelikle 2006-2007 yıllarında ABD'de konut finansman piyasası ile başlayan ve 2007-2009

yıllarında iç finansal ve iç reel sektöre yayılan bir kriz olarak kendini göstermiştir. ABD’de başlayan ekonomik krizin etkileri, öncelikle AB ülkelerine ve diğer gelişmiş ekonomilere de yansıtılarak etkilerini önemli ölçüde göstermiştir. Kriz, ABD ile Avustralya, Almanya, Fransa ve İngiltere’nin içinde bulunduğu gelişmiş ekonomilerdeki finansal kurumlara özellikle aşırı riskli varlık ticareti kanalıyla bulaşmıştır. Bununla birlikte Türkiye’nin de içerisinde bulunduğu gelişmekte olan ekonomiler gelişmiş ekonomilere göre görece daha az etkilense de zaman içerisinde krizin derinleşmesiyle birlikte, ticaret ve kredi ilişkilerine bağlı olarak gelişmekte olan ülkelere de etkileri yansımış ve küresel bir finansal krize dönüşmüştür (Parasız, 2011: 321).

Dünya ekonomisi üzerinde pek çok olumsuz ekonomik gelişmelere sebep olan Küresel Finansal Krizin, Türkiye ekonomisinde ve bankacılık sektöründe daraltıcı etkileri görülmüştür. Bununla birlikte Türkiye’de 1994 ve 2001 krizlerinden sonra bankacılık sektöründe yapılan düzenlemeler ve kamu maliyesinin göreceli sağlam yapısı nedeniyle krizin etkileri daha hafif atlatılmıştır. Türkiye’de bankacılık sektörü küresel finansal krize karşı dayanıklı bir yapı sergilemiştir. Sektörün sermaye yapısının güçlü olması, yabancı para riskinin düşük olması ve mevduata dayalı fonlama yapısı, bankaların finansal ve reel şoklardan daha az etkilenmelerini sağlamıştır. Kriz döneminde alınan önlemlerden politika faiz oranlarının düşürülmesi ve karşılık oranlarında getirilen yeni düzenlemeler bankaların karlarını ve sermaye rasyolarında yüksek faiz marjını iyileştirici etki sağlamış, kriz döneminde geri ödenmeyen kredilerde yaşanan artışı telafi etmiştir. Bu dönemde bankalar portföylerine ağırlıklı olarak sıfır riskli kamu menkul kıymetleri dahil etmişlerdir. Alınan tüm bu önlemler, bankacılık sektörünün karlılığını arttırmıştır. 2010 döneminde Türk Bankacılık sektörünün AB üyesi ülkelere kıyasla özkaynak ve aktif karlılığının, net faiz marjı ve sermaye yeterliliği açısından daha iyi durumda olduğu görülmüştür. Bu dönemde belirlenen yüksek sermaye yeterlilik rasyosu ve düşük kaldıraç oranları sayesinde yeterli sermayeye sahip olduğu ve borçluluk oranının düşük olduğu söylenebilir (Çelik, 2016: 64).

Tüm ülkeler gibi Türkiye’de izlediği para ve maliye politikaları ile küresel finansal krizin olumsuz etkilerini azaltmaya çalışmıştır. Krizden önce sadece fiyat istikrarını hedefleyen Merkez Bankaları, kriz ve sonrası dönemde aynı zamanda finansal istikrar hedefine yönelik politikalar uygulamak durumunda kalmışlardır. Bu kapsamda para politikası önlemleri olarak TCMB, asimetrik faiz koridoru uygulamasını 2010 yılı sonundan itibaren kullanmaya başlamıştır. Bu sayede krediler ve döviz kuru üzerinde kontrol sağlanması hedeflenmiştir. Bununla birlikte kredi hacminde bir sınırlama getirebilmek amacıyla zorunlu karşılık oranları kademeli yükseltilmiştir. Alınan bu makro ihtiyati önlemler; ekonomik ve finansal kırılganlığı ve buna bağlı olarak risk primlerini düşürmüştür. Bu iyileşmeler faiz oranlarının aşağı çekilmesinde, bankacılık sisteminin ulaştığı karlılık ve özkaynak seviyesiyle birlikte faiz riskine olan hassasiyetin azaltılmasında etkili olmuştur (Yıldırım, 2017: 185).

Türk bankacılık sektörünün küresel finansal krizden günümüze genel görünümünü belirli göstergeler doğrultusunda incelemek faydalı olacaktır. Türkiye’de 2008 yılında 33’si mevduat, 13’ü kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere toplam 46 banka faaliyet göstermekteyken, 2018 yılına gelindiğinde 34’ü mevduat, 13’ü kalkınma ve yatırım bankası, 5’i katılım bankası olmak üzere toplam 52 bankanın faaliyet gösterdiğini görmekteyiz. 2008’den 2018’e banka sayısındaki artışa paralel olarak 2008 yılında toplam 7.852 olan şube sayısı 2018 yılında toplam 10.781’e yükselmiştir (TBB, 2018: 173).

Türkiye’de bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğü 2008 yılında 706 Milyar TL ve GSYİH oranı %74,3 iken, 2018 yılına gelindiğinde sektörün aktif büyüklüğü 2.595 Milyar TL ve GSYİH oranı %100,2’ye ulaşmıştır. 2018 yılında toplam aktiflerin %66’sı krediler, %14’ü likit aktifler, %15’i menkul kıymetler olarak dağılım göstermektedir. 2008 yılından 2018 yılına geçen süre zarfında toplam aktifler içerisindeki dağılım; menkul kıymetlerin payının düşmesi ve kredilerin payın artması şeklinde değişmiştir. Toplam pasiflerde ise; 2008 yılından 2018 yılına sırasıyla mevduat dışı, mevduat ve özkaynak’ta yaşanan artışın etkili olduğu görülmektedir. 2016 yılında toplam pasifler içerisinde mevduatlar %56, mevduat dışı

kaynaklar % 25 ve özkaynaklar %11 pay almıştır. Toplam mevduat içerisinde Türk Lirası mevduatın payı ise %57 olmuştur (TBB, 2018: 174).

1.2.BANKACILIK TÜRLERİ

Bankalar çalışma alanlarına göre çeşitlilik arz etmektedirler. Bu anlamda bankaların yaptıkları işlere göre şöyle sınıflandırıldıkları görülmektedir (Takan ve Boyacıoğlu, 2016: 12):

- Merkez Bankaları
- Yatırım Bankaları
- Kalkınma Bankaları
- Ticaret ve Mevduat Bankaları
- Sanayi ve Ziraat Bankaları

Merkez Bankaları; Ülkedeki parasal politikayı uygulamakla yükümlü olan, kendine has kanunlarla yetki ve görev sahibi olan ve bu amaç doğrultusunda kurulan bankalardır. Ana göreviyse fiyatta istikrarı sağlayabilmektir. Bunun gerçekleştirilebilmesi içinse kredi ve para hacmini siyasi otorite ve konjonktürün ekonomide hedeflemiş olduğu amaçlara göre yönetimini yapmak durumundadır.

Bunun yanı sıra açık piyasa işlemlerini yapmak, reeskont oranlarının belirlenmesi, uluslararası ödemelerde kliring hizmetleri yapmak, ülkedeki döviz ve altın rezervlerinin yönetilmesi, bankaların tutmak zorunda oldukları karşılık oranlarını belirlemek ve bunların saklanması, devletin hazine işlemlerini yapmak gibi sorumluluklar da taşımaktadır (Yıldırım, 2017: 186).

Yatırım Bankaları; Sabit sermaye yatırımlarını yapmak, yeni taahhüt ve projeleri yerine getirmek, tesislerin bakımını yapmak adına halka arzı gerçekleştirecek menkul kıymetleri pazarlamak veya kendi namına satış gerçekleştiren, kredi kullandırabilen ve bu hususlarda şirketlere danışmanlık yapan banka çeşididir. Mevduat toplama yetkileri olmayan bu bankalar, yatırım yaptıkları menkul değerleri daha sonra halka satabilirler. Bu nedenle literatürde menkul kıymet taciri olarak da adlandırılırlar (Yıldırım, 2017: 183).

Kalkınma Bankaları; Az gelişmiş olan bölgelerde üretken yatırımları geliştirmeye, mevduat toplama yetkisi bulunmayan uzun ve orta vadeli teknik yatırımlar temin etmeye ilişkin bankalardır (Ural, 2016: 32). Ticaret ve Mevduat Bankaları; Ticari Bankalar genelde mevduat olarak kabul gören kredi kurumlarıdır. Ticari bankalardaki işlemler yurt dışı ve içine fon sağlamak, mevduat toplamak ve kredi vermektir. Ticari bankalardaki fon kaynakları tasarruf sahiplerinden toplamış oldukları mevduattan meydana geldiğinden bu bankalara mevduat bankaları denmektedir (Parasız, 2011: 181).

Sanayi ve Ziraat Bankaları; Ziraat bankaları isminde de görülebileceği gibi tarım ile uğraşmakta olan, hayvancılıkla ilgilenen ufak çaptaki çiftçilerin kredi gereksinimlerini karşılamaktadırlar. Sanayi bankaları ise bir çeşit finansman ve spekülasyon bankalarıdır. Fakat daha çok endüstri sektöründe çalışan ortakların kurulmasını sağlamaktadırlar. Sanayi Bankaları ise sanayi işletmeleri ve ortaklarının kurumlarıyla, uzun vadedeki kredi işlemleriyle uğraşmakta olan ve bu hususlarda gelişen bankaları ifade etmektedir. Uzun vadeli öz kaynaklardan, mevduat kabullerinden, tahvil ihracı yaparak elde etmiş oldukları fonlar ile yapı inşaat, ziraat ve sanayinin kredi gereksinimlerine cevap vermektedirler (Yıldırım, 2017: 188).

1.2.3 Bankaların Ekonomideki Rolü

Bankalar, ekonominin en mühim yapıtaşlarından biri olarak işletmelerin finansmanı, likidite ve kredi temin etme ve çeşitli finansal hizmetlerin sunumu gibi bir çok imkân sağlamaktadırlar. Bankalar tarafından ekonomik birimlere çeşitli tahsilat ve ödeme hizmetleri verilmektedir. Ayrıca, bankalar vasıtasıyla yapılan çeşitli bankacılık hizmetleri ekonomik yapı sistemlerinin ilerideki ve mevcut performansını mühim oranda etkilemektedirler. Bu sebeple bankacılık alanında oluşabilecek bir verimsizlik durumu uluslararası ve ulusal ölçekte finansal istikrara etki edecektir. Bankaların en belirgin olan faaliyetleri müteşebbis ile sermayeyi bir araya getirmesi olmaktadır. O yüzden, güçlü ve sağlıklı bir bankacılık sisteminin olması ekonomik büyüme için ön koşuldur. Tarım, sanayi ve ticaret şirketlerinden açık biçimde ayrılan bankaların hizmet işletmelerinden de ayrılmaları özel bir bilgi birikimini gerektirmektedir. Çünkü bu kurumlarda banka ve müşterisinin karşılıklı

biçimde yalnızca hizmet arz ve talebi değil, pasif ve aktif değerlerin devir ya da yüklenilmesi söz konusudur (Yazıcı, 2011: 71).

İstikrar içerisinde sürdürülebilirliği sağlanmış bir büyüme, uluslararası sahada rekabet gücü olan bir ekonomik ortam, ekonomik problemleri aşma ve düşük enflasyonun bankacılık sisteminin gelişimi için oldukça önemli olduğu söylenebilir. Tasarrufları artırmak için uluslararası rekabete ve serbest piyasa kurallarına dayanan; tasarruf, üretim ve özel girişimciliği özendiren, makro dengeleri dikkate alan, yenilikçi, kararlı, tutarlı makroekonomik politikalar uygulanmalıdır. Tasarrufları ekonomik biçimde kullanmak için verimlilik ve güven esaslı temel alınmalıdır. Bu kapsamda finansal sektör ve bu sektördeki en mühim kurum olan bankacılığın sağlıklı ve etkili çalışması gereklidir (Yıldırım, 2017: 283).

Mevduat kabul etme ve bu mevduatı verimli bir şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanma gibi son derece mühim bir fonksiyonu olan bankacılık sektörü, finansal piyasanın önemli aktörlerinden biri konumundadır. Kuvvetli bir ekonominin olması sağlıklı ve büyüme gösteren bir mali sektörle mümkün olmaktadır. Ekonomik bakımdan mali tasarrufların en iyi şekilde kullanılabilmesinde bankacılığın sağlıklı ve etkin biçimde çalışması ciddi düzeyde önemlidir. Etkinliği yakalayabilmiş, çalışması sorunsuz ve büyüme gösteren bir ekonomik sistemin yaratılabilmesi, mali güven duyulabilmesi adına sosyo-politik istikrar ve makroekonomik istikrar gereklidir. Türkiye’de sermaye piyasası daha gelişme safhasında olup bankacılık geleneksel biçimde mali sektörün temelini oluşturmaktadır (Çelik, 2016: 17).

Günümüzde her gün gelişen küresel finans piyasalarında ülkelerin başvurduğu fon temin etme araçlarından diğeri ise sendikasyon kredileridir. Sendikasyon kredisi, lider bir banka önderliğinde iki ya da daha fazla kredi veren banka veya kurumun bir araya gelmesiyle belli bir amaç doğrultusunda benzer koşullarla yine banka veya kurumlara büyük miktarlarda verilen uluslararası kredidir (Yıldırım, 2017: 183).

Banka işletmesi; kendine has sermaye, kredi, para işleri ile meşgul bulunan ekonomik birimlerin yönetim, kurulma, örgütlenme gibi her çeşit etkinliğiyle bunların kayıt ve hesapları konusundaki kuralları içeren bir işletmecilik dalıdır.³² Bankaların işlevleri şu şekilde değerlendirilebilir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 38):

- Bankacılık sistemi, kredi politikaları ve müşteri değeri belirleme niteliğiyle ekonomide servet dağılımı ve gelir dağılımlarını etkilemektedir.
- Bankacılık sistemi, uygulamış olduğu farklı kredilendirme ve ödeme metodlarıyla uluslararası ticareti geliştirmeye katkı yapmaktadır. Ekonomik sistem içinde etkili bir politika uygulanabilmesi, gelişmiş bir bankacılık sistemine bağlıdır. Merkez Bankası tarafından parasal politikaların yönetilmesi adına kullanılan selektif kredi denetimi, karşılık oranları, açık piyasa işlemleri faiz sınırlamaları, reeskont işlemleri, avans gibi araçlar yalnızca gelişmiş bir bankacılık sisteminde etkili olabilmektedirler.
- Bankalar atıl, görece küçük ve kısa vadeli fonları toplayıp ekonomilerde verimli ve uzun süreli kaynaklara dönüşmek suretiyle yatırım finansmanını sağlamaktadırlar.
- Toplamış oldukları kaynakları toplumsal gelişim, kâr, verim açısından öncelikli olan bölgelere yönlendirerek ekonomi içerisinde kaynak kullanımlarının etkinliğini sağlayıp kalkınma sürecine pozitif etkide bulunmaktadır.

Banka, para yatırıma vermiş olduğu faiz ile plase etmiş olduğu faizin farkından kazanç sağlamakta olup hem para sahibi olanların atıl paralarını çalıştırabilme hem de müteşebbislere sermaye temin edebilme suretiyle yatırım olanakları sağlamaktadır. Bu nedenle sermaye birikimi temin eden bankalar ekonomik yaşamda mühim bir katkı yaparak bir lokomotif, değirmen görevi görmektedirler (Babuşcu ve Hazar, 2016: 372).

Bankalar iş sahipleriyle para sahiplerini, diğer bir ifadeyle girişimci ve sermayeyi bir araya getirmektedirler. Paralarını yatırımlara vermiş oldukları faizler ile bireyden aldıkları faizin arasında bulunan farktan kazanç sağlayan bankalar paranın sahibine

atıl parayı çalıştırabilme, girişimcilereyse sermayeyle yatırım gerçekleştirme imkânı sağlamaktadır (Balaylar, 2017: 32).

Bankalar diğer yandan giderek zorlaşan ve gelişen ekonomik hayatın gerekliliklerine uygun biçimde bazı ekonomik ve parasal hizmetleri yine belirli bir bedelin karşılığında müşterilere sunmaktadırlar. Hatta günümüze bakıldığında bankaların çoğu daha kârlı ve riski daha az olduğundan bu doğrultuda uzmanlaşma yanlısıdırlar (Yıldırım, 2017: 82).

İstikrarlı ve sürdürülebilir bir büyüme, ekonomik problemleri aşma, rekabet edebilir bir ekonomik ortam yaratma, düşük enflasyon adına gereken tasarruf artışını sağlamak ve ekonomik biçimde kullanmak açısından son derece önemlidir. Tasarrufları ekonomik biçimde kullanmadaysa finans sisteminin sağlıklı ve etkin biçimde çalışmasında verim ve güven esasına dayanmak son derece önemlidir (Parasız, 2011: 123).

Bankalar, prestij ve güvene odaklı kurumlar oldukları için bu durumlarını muhafaza etmek durumundadırlar. Bu nedenle özel işletme biçiminde faaliyet yürütsele de genel ekonomik sistemin içindeki güven önemli göstergelerden biri olmaları ve yaratmış olduğu çarpan etkileri sebebiyle yarı kamusal bir alana dâhildirler.³⁸ Oldukları konum itibariyle bankaları finansal sistemin içinde kendilerine has üç ana fonksiyon gerçekleştirmektedirler (Babuşcu ve Hazar, 2016: 21):

- **Güven İşlevi:** Parasını işletme isteğinde olan yatırımcılar varlığını sadece kesin güven sunan borçlulara vermeyi istemektedirler. Bankaların en mühim nitelikleri budur.
- **Taşıma İşlevi:** Bankalar, büyük veya küçük mevduatın tümü için ana bir toplanma merkezi görevi görmekte, bu mevduatı ekonomik açıdan fark yaratabilecek büyük miktarlara dönüştürmektedirler.
- **Dönüştürme işlevi:** Alacaklılarla borçluların arasındaki en mühim çıkart çatışması kredinin süresi konusunda olmaktadır. Kredi verenler bu süreyi

uzatmamaya, alanlarsa mümkün olduğunca ödemeyi ertelemeye çalışmaktadırlar. Bankalarsa bu çatışmada köprü görevinde olmaktadır. Genelde kısa süreli olan mevduatı orta vadeye çevirmektedirler.

Bankalar, mevduatı toplayarak krediye çevirme fonksiyonlarının yanında farklı finans hizmetlerini de müşterilere sunmaktadırlar. Vermiş oldukları hizmetin karşılığı olarak komisyon ve ücret elde etmektedirler (Babuşcu ve Hazar, 2016: 11).

Finansal ürün ve işlemlerin şeffaf olmaması, mali kurumlarda risk yönetimlerinin dikkate alınmaması, konut piyasaları ve finansal sistemlerin reel ekonomiden kopuk olması gibi etkenler son yıllarda özellikle 2009 senesinde farklı sektörlerde fiyat balonları ve akabinde finansal krizin oluşma nedenleri arasında sayılabilir. Sağlıksız bir zemin ve kırılğan bir yapıda faaliyet gösteren finans alanındaki çalkalanmalar domino etkisi yaparak küresel sistemin tamamını etkilemiş, meydana gelen global dalgalanma bilhassa gelişmiş ekonomilere darbe vurarak AB ve ABD ekonomilerini 2009 senesinde ciddi krize uğratmıştır (Altay, 2016: 22).

Bankalardan kaynaklanan krizlerin olmaması ve ekonomide sağlıklı bir denge yakalanabilmesi adına reel kesimle bankaların uyumunu arttırmak, krize mani olacak tedbirleri almak bir mecburiyete dönüşmüştür. Bu maksatla öncelikli olarak bankalarda gelir getiren çalışmaların üretimden uzak olan işlemleri yerine ekonomi içerisinde faaliyet gösteren diğer hizmet ve üretim işletmeleri ile karşılıklı bir çalışma esas alınmalıdır. Hem denetleyici hem düzenleyici otoriteler ve de sektördeki paydaşlar bu hususta hemfikir olmuşlardır. Çünkü bankacılıkta ana amaç kreditedir, çok ekonomik kalkınma ve reel sektörü finanse etmek olmalıdır (Babuşcu ve Hazar, 2016: 43).

1.3. TİCARİ BANKA KAVRAMI

Günümüze bakıldığında hızlı biçimde değişiklik gösteren kanuni düzenlemeler ve toplumsal yapı, teknolojik ve ekonomik şartlar bankacılıkta da faaliyet alanlarına ve gelişime etki etmiştir. Örgütlenme tarzına, ekonomik

işlevlerine, mülki yapılarına ve faaliyet sahalarına göre bankalar pek çok bölüme ayrılmaktadırlar. Bankacılık çalışmaları son derece eski olmakla beraber var olan bir fon ile reel kesimi finanse etmenin kurumsal şekilde yerine getirilebilmesi modern anlamda ilk kez 19. asırda İngiltere’de ortaya çıkmıştır. O dönemdeki ticari bankacılığının temel niteliği, toplanılan fonları kısa vadeli ticari krediler biçiminde kullandırmaktır. Ancak günümüzde bulunan ticari bankaların hemen hepsi uzun, orta ve kısa vadeli kredileri hemen her alanda vermektedirler. Basit olarak ticari bankalar bireysel ve ticari mevduatı kabul edip bunları farklı yerlerde kredilere çeviren ticari işletmeleri ifade etmektedir. Ticari bankalar bu açıdan genel olarak mevduat kabul eden kurumlardır (Apak, 2006: 42).

Ticari bankalar toplamış oldukları mevduatı ve temin ettikleri krediyi reel sektöre kullandırma suretiyle onların finansman ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ticari bankalarının bankacılık sisteminin içinde en mühim çalışmalarından bir tanesi ise kaydi para yaratabilmesidir. Kaydi para, bankalara yatırılmakta olan mevduatın yasal karşılıklarının düşülmesinin ardından yeniden kredi olarak verilmeleri neticesinde meydana gelen parayı ifade etmektedir (Ata, 2009: 21).

Yurt dışı ve yurt içi fon temin eden, kredi veren, mevduat toplayan ticari bankalar ülkelerde uygulanmakta olan ekonomik politikalarda mühim görevler almaktadırlar.⁴⁵ Mevduat toplayıp bunların ihtiyaç sahiplerine dağıtımını yapan ticari bankalar dünyanın tamamında bankacılığın en mühim ve nispi payı en yüksek olan parçasıdırlar. Tasarruflarda ana kaynak olarak görülen halk birikiminin en yoğun biçimde değerlendirilmekte olduğu ekonomik araç banka mevduatı olmaktadır. Kurumsal ve bireysel işletmelerdeki mali ihtiyaçların bir kısmı da banka kredileri ile karşılanmaktadır. Bu yüzden ticari bankalar hem finansal sektör hem de bankacılığın en mühim araçları olmuşlardır (Babuşcu ve Hazar, 2016: 44).

1.4.TİCARİ BANKALARIN İŞLEVLERİ

Bankalar, ticari işletmeler olup amaçları kâr elde etmektir. Bunu yaparken de hizmet verme, kaydî para yaratmak, fon kullanmak ve temin etmek gibi kendilerine

has bazı işlevleri yerine getirmektedirler. Ekonomik birimlerde yer alan atıl fonların kanalize edilmesi, kalkınma çalışmalarının desteklenmesi bankalardaki temel sorumluluk alanları olmaktadır (Aloğlu, 2005: 11).

Paranın ticaretini yapmak, faizle para alıp vermek, ödemelerde aracılık etmek, ücret karşılığında kredi, kambiyo gibi parasal işlemleri yürütmek, kasalarında para, değerli evrak ve eşya saklamak, doğrudan yatırımlara girişmek, tüccar ve sanayiciye kredi açmak, ithalat-ihracat işlemlerine aracı ve yardımcı olmak, hisse senedi tahvil alan, ev edinen, sigorta yaptıran müşterilerine yararlı önerilerde bulunmak, geziye çıkacaklara döviz sağlamak, çiftçiye kredi açmak ve kooperatiflerini desteklemek bankaların başlıca işlevleri arasındadır.

Ticari bankalar, parasal politikaların etkinliğini artırmaktadır. Merkez bankası tarafından kullanılan araçların tümü gelişmiş bir ticaret bankacılığı sistemiyle ekonomide etkili olabilmektedir. Hükümetler bir ekonomide parasal politikayı saptamakta, belirlenen bu politikalar merkez bankaları yürütmekte, bankalar ise para politikasının yürütülme sürecinde gereken araçları teşkil etmektedir (Altay, 2016:22).

Ticari bankaların en temel fonksiyonları hizmet, kaydi para yaratma, fon kullanma ve fon sağlamadır. Fon kaynaklarının içerisinde en mühim olan pay mevduat olmaktadır. Diğer fon kaynaklarıysa sermaye, mevduat sertifikaları, ihtiyatlar, tahvil ihracı, varlığa dayalı menkul kıymet, devlet borçlanma aracı ve repolar, uluslararası piyasalardan sağlanan krediler, bankalar arası para piyasasıdır (Bumin, 2009: 41).

Ticari bankalardaki ana işlevler literatürde yazarların bir bölümü tarafınca farklı biçimlerde ifade edilmektedir. Ticari bankaların işlevleri genel olarak aşağıda sıralanmıştır (Babuşcu ve Hazar, 2016: 45).

Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu: Ticari bankaların en önemli fonksiyonlarından bir tanesi kaydi para yaratmaktır. Ticari bankalar üstlendikleri faaliyetleri yerine getirirken kaydi para yaratmaktadırlar. Böylece, mevduat toplama ve kredi verme vasıtasıyla paranın arzını genişletmektedirler. Kaydi para yaratma süreci, bankalara

yatırılmış olan mevduatın yasal karşılık miktarlarının düşülmesinin ardından kredi şeklinde verilmesi sürecini ifade etmektedir. Kaydi para yaratma süreci, daha iyi anlaşılabilmesi için basit bir örnek ile açıklanabilir. Basit örneğin varsayımları aşağıdaki gibidir (Parasız, 2011: 185):

- Bankaların elde ettikleri mevduat üzerinden merkez bankasına yatırımları gereken zorunlu karşılık oranı: %15
- Kişiler ellerine geçen paraları tamamen bankalara yatırıyorlar.

Hizmet Fonksiyonu; Bankalar, vadeli ve vadesiz mevduat toplama ve bunları kredi olarak dağıtmanın yanı sıra müşterilere ticaret senetlerinin tahsilatı veya reeskontunu yapmak, elektronik bankacılık, seyahat çeki ve kredi kartı vermek, kiralık kasalar bulundurmak, finansal konularda danışmanlık yapmak, kefalet ve teminat mektubu vermek, havale işlemlerini yerine getirmek, kambiyo işlemleri yapmak, çek ve akreditif işlemlerini yapmak, iştiraklerde bulunmak, müşterileri adına menkul kıymet alım satımı yapmak gibi pek çok hizmet vermektedir (Babuşcu ve Hazar, 2016: 45).

Fon Kullanma Fonksiyonu; Bankalar yabancı ve öz kaynaklardan temin ettikleri fonları plase ederek yani kredi vererek piyasaya kullandırmaktadırlar. Belli bir maliyet ile sağlanan fonlar yine belli bir komisyon, faiz veya gelir karşılığında kullanma yoluna gitmeleri bankanın fon kullanma fonksiyonunu teşkil etmektedir. Ticari bankalar, temin ettikleri bu fonları, sabit varlıklara yatırım yaparak, krediler vererek, farklı alanlardaki işletmeler ile ortaklık yaparak ve menkul kıymet olarak değerlendirmektedirler (Takan ve Boyacıoğlu, 2012: 43).

Fon Sağlama Fonksiyonu; Bankalar ihtiyaç duymuş oldukları fonları yabancı ve öz olmak üzere iki kaynaktan temin etmektedirler. Öz kaynaklar, bankaların kendi finansal bünyeleri içerisinde, yabancı kaynaklarsa ortaklar veya bankanın dışından borçlanmayla alınan fonları ifade etmektedir. Ticari bankalardaki özkaynaklar, fon kaynağı olmalarına rağmen, borçlarının küçük bir yüzdesini karşılamak için yeterli olmaktadır. Diğer bir ifade ile, özkaynaklar beklenmedik kayıplar durumunda koruma amaçlı kullanılabilir için yeterli olacaktır. Böylece, yabancı kaynaklar bankaların asıl fon kaynaklarıdır (Akyazı, 2008: 32).

Bankaların bahse konu bu işlevlerinin yanında sermaye piyasalarının geliştirilmesine katkı, parasal istikrarın sağlanması, fonların miktarları, vadelerini ayarlama ve niceliklerini değiştirme, kaynaklara akıcılık/aracılık sağlama, aracılık, işlevleri de vardır (Bumin, 2009: 32).

Aracılık Fonksiyonu; Bankalar elinde fon fazlası bulunan kurum ve kişilerle çalışmalarını sürdürebilmek adına ek kaynak ihtiyacı olanların aralarında aracılık yapmaktadırlar. Bu işlevi yerine getirmede bankalar zaman ve mekan farkını giderip uyumlulaştırmayı sağlamaktadırlar (Akyazı, 2008).

Bankalar aracılık işleviyle ekonomideki parasal alandan reel alana fon aktarımı yaparken piyasalarda hizmet ve mal değişimlerini de kolaylaştırmaya yardım etmektedirler.

Kaynaklara Akıcılık Sağlama Fonksiyonu; Uluslararası ve ulusal ölçekte bankalar finansal kaynaklara akıcılık sağlamaktadırlar. Finansal kaynaklar bir taraftan ülkenin içinde, diğer taraftan ülkelerin aralarında kaynağın fazla olduğu yerden fon ihtiyacı olanlara aktarılmaktadır. Bankalar bu çalışmalarıyla atıl kaynakları ekonomiye kazandırmakta ve fon gereksinimi karşılamaktadırlar. Bu kapsamda bankalar ekonomik kalkınma ve gelişmede mühim role sahiptirler (Çelik, 2016: 5).

Fonların Vade ve Miktar İtibariyle Niceliklerinin Değiştirilmesi; Bankalar kısa vadeli ya da küçük ölçekli olan fonları toplayıp uzun vadeli ve büyük ölçekli fonlara çevirerek piyasalardaki finansman gereksinimini karşılamaktadırlar. Dolayısı ile bankalar fonlarda bir taraftan ölçek değişimi bir taraftan vade fonksiyonlarını kullanmaktadırlar (Akyazı, 2008: 32).

Para İstikrarının Sağlanması Fonksiyonu; Bankalara ait mühim bir fonksiyon da rekabetçi ve açık ekonomilerde parasal istikrarı sağlamadaki rolleridir. Rekabet ortamlarında faaliyet gösteren bankalar para politikası araçlarının merkez bankasının etkili kullanımıyla para istikrarını sağlamada mühim bir rol oynamaktadırlar (Ural, 2016: 32).

Sermaye Piyasalarının Gelişmesi Fonksiyonu; Bankalar, menkul kıymet ihracı, yönetimi ve saklaması faaliyetlerini dolaylı ya da direkt biçimde gerçekleştirirken sermaye piyasalarını geliştirmeye katkı yapmaktadırlar. Sermaye piyasalarının etkin biçimde işlemesiyle bankalar servet ve gelir dağılımını dengelemeye katkı yapmaktadırlar (Akyazı, 2008: 12).

1.2.6 Ticari Bankalarda Sunulan Hizmetler

Ticari bankalar tarafından sunulan bankacılık hizmetlerinin çeşitleri ve kapsamı 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda yer alan 4. maddede ifade edilmektedir. Uygulamaya bakıldığında çok miktarda bankacılık hizmeti bulunmakla beraber aslına bakılırsa bunların birçoğu ana hizmetlerin birer türevidirler. Örnek vermek gerekirse bireysel bankacılık kapsamındaki tatil, eğitim kredileri benzeri ürünlerin aslına bakılırsa ihtiyaç kredisinin farklı adlandırılmış versiyonları olduğu görülmektedir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 93).

Bankaların Faaliyet Konuları :

MADDE 4. — Bankalar, diğer kanunlarda öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla aşağıda belirtilen faaliyetleri gerçekleştirebilirler:

a. Mevduat kabulü.

b. Katılım fonu kabulü.

c. Nakdi, gayri nakdi her cins ve surette kredi verme işlemleri.

d. Nakdi ve kaydi ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dâhil her türlü ödeme ve tahsilât işlemleri.

e. Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri.

f. Saklama hizmetleri.

g. Kredi kârtları, banka kârtları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri.

h. Efektif dâhil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı; kıymetli maden ve taşların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri.

i. Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövize dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya kârmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri.

- j. Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri.
- k. Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri.
- l. Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri.
- m. Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri.
- n. Yatırım danışmanlığı işlemleri.
- o. Portföy işletmeciliği ve yönetimi.
- p. Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı.
- q. Faktöring ve forfaiting işlemleri.
- r. Bankalar arası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık.
- s. Finansal kiralama işlemleri.
- t. Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri.
- u. Kurulca belirlenecek diğer faaliyetler. Mevduat bankaları birinci fıkranın (b) ve (t), katılım bankaları (a), kalkınma ve yatırım bankaları (a) ve (b) bentlerinde belirtilen faaliyetleri gerçekleştiremezler.

1.4.1 Fon Sağlama

Ticari bankaların çalışmalarının başlangıç noktasında bulunan ve en mühim işlevlerinden bir tanesi olan fon tedarikini şu kaynaklardan sağlanmaktadır (Altay, 2016):

- *Öz Kaynaklar*: Yeniden değerlendirme fonları, değerlendirme zarar ve farkları, ihtiyari ve yasal yedek akçeler, ödenmiş sermaye.
- *Kısa Vadeli Borçlar ve Menkul Kıymet İhracı*: Yurt dışı ve içindeki bankalar veya diğer kurumlardan ve de merkez bankalarından borçlanabilmek olasıdır.
- *Mevduat*: Hesap sahibi, mevduat sahibi ve vadenin özelliği, yatırılmış olan paranın çeşidi ve mevduatın olduğu ülke açısından bir ayırım yapmak mümkündür.
- *Hizmet Karşılığı Sağlanan Diğer Fonlar*: Fatura ödemesi, tahsilatlar, tahvil ödemeleri, senet ödemeleri, seyahat ve hediye çekleri, havale işlemleri,

kiralık kasalar vs. Bunların yanında banka bonolarının da bir dış finans kaynağı olduğu söylenebilmektedir.

1.4.2 Mevduat Toplama

Bankacılık, kredi ve mevduat ikilisinin bütünlüğü temelinde kurulmuş fonksiyonların tamamından meydana gelmektedir. Tarafların aralarındaki riskleri yüklenmek ve tarafların beklentilerinin baştan taahhüt edilmesi, vadesi geldiğinde gerçekleştirilmesi gibi sorumlulukları da içermektedir. Bankacılık vasıtasıyla ekonomik uygulamalar için güvenilir finansman kaynakları temin edilmekte, bunun yanında ekonomi politikaları açısından bir etkinlik ortamı yaratılmaktadır. Mevduatla alakalı işlemler başlarda para ve bunun gibi likiditeleri bulunan değerlerin saklanması amacıyla oluşmuş ancak zaman içinde toplumdaki para kaynaklarını değerlendirmeye başlamıştır. Öncelikli olarak birikim sahibi olanlara para değerini koruma ve yeteri kadar gelir sağlama amaçlarıyla hizmetler ortaya koymuş ve sonrasında mali yenilik ürünü olan bazı maddi yatırım ürünler, mevduat işlemleriyle bağlantılı hale getirilip mudilere sunulmuşlardır (Bumin, 2009: 192).

Bankalar için mevduat önemli bir fon kaynağıdır. Bu nedenle bankaların çabaları mevduatın arttırılması yönündedir. Tüzel ve gerçek kişilerce bankalar ve yetkili olan kurumlara yabancı paralar veya Türk lirası türünden yatırılmakta olan tutarlar mevduattır. Bankalarda temel faaliyet para ticaretidir. Yedek akçe, ödenmiş sermaye gibi özsermaye kalemleri, aralarında mevduatın da bulunduğu yabancı kaynaklara dayanıp çalışma yürüten bankaların itibar kazanabilmeleri ve rakiplerinden üstün olabilmeleri büyük oranda mevduat miktarlarına bağlıdır. Mevduat, bankalar için oldukça önemli olup hem büyüklüğünün hem de prestijinin göstergesidir (Cimat ve Taş, 2004: 72).

1.4.3 Kredi ve Kredilendirme İşlemleri

Fon sağlamaya yönelik ticari bankalar tarafından yapılan bir diğer işlem kredi kullanımını olmaktadır. Bankalar hem yurt dışı hem yurt içi kaynaklar ile kredi kullanmaktadırlar. Günümüzde gelişmekte olan ve gün geçtikçe büyüme gösteren dünya finans piyasaları içerisinde ülkelerin tümünün başvuru yaptığı fon araçlarından

bir tanesi de sendikasyon kredisidir. Bu kredi iki veya daha çok kredi veren kurumun birleşmesi ile benzer şart ve hükümlerle, ortak bir aracı ve dokümantasyon kullanıp ciddi oranda fon gereksinimi bulunan borçlulara verilen kredilerdir (Altay, 2016: 23).

Modern sendikasyon, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönem içerisinde ABD'de kurumsal müşterilere tacir bankalar tarafından orta vadeli taahhütlerin uygulanması ile doğmuştur (Balaylar, 2017). Bankalar müşterilere kredi kolaylığı sağlamaları gerektiği zaman belirlemiş oldukları anonim şirketler ve kurumsal müşterilere sendikasyon sağlayabilmek adına teklif yapıyorlardı. Zira bu hizmetler ücretsiz bankacılık hizmetleriydi. Bu tarz bankacılık çalışmaların ücretsiz bankacılık faaliyetleri kapsamında gerçekleştiği halinde bankaların kaliteli hizmetlerinin sürdürülebilmesi, gereken teknik kabiliyetlerin iyileştirilmesi ve yönetimlerin daha büyük taahhütlere girmesinin yeteri kâr güdüsü olmadığından gerçekleşmeme olasılığı taşıyordu. Sanayileşmiş önemli bazı ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerin ödeme dengelerindeki açıkları bu kredilerin patlamasına sebebiyet vermiştir. Mali liberalleşmeyle birlikte kredi talebi amaçlarında değişim görünmüş, şirket birleşmeleri, satın almaları ve özel proje finansmanları gibi sahalara yönelmiştir. Bu gelişmelerin tümüne karşın uluslararası bankalardaki krediler halen borçlanma piyasalarında önemlidir (Çoşkun, 2015: 23).

Sendikasyon kredileri, borç veren kuruluşların yanı sıra borçlanan kurumlara da birçok avantaj sağlamaktadır. Kredi alan kurum bankalardan alacağı kredi tutarından çok daha yüksek miktarlarda ortak bir döküman vasıtasıyla birden çok kreditor kuruluştan ihtiyaç duyduğu tutarı elde edebilir. Ayrıca, söz konusu kredilerin işlemleri tek bir kuruluş tarafından yürütülmesi hem maliyet hem de zaman tasarrufu açısından avantaj sağlar. Erken ödeme opsiyonu, borçlanan kurumun ihtiyacına göre yapılandırma çeşitliliği ve sağladığı birçok diğer avantajlar ile birlikte en uygun finansman kaynaklarından birisi konumuna gelmektedir (Çelik, 2017. 195).

Mevduat ve krediler madalyonun iki yüzü gibidir. Ayrı iki bankacılık hizmeti bulunmakla beraber müşterek olarak ortaya çıkarttıkları fonksiyonlar ekonomi açısından vazgeçilmezdirler. Bankaların ana var olma sebepleri toplanan kaynak ve

mevduat ile meydana getirdikleri fonları, fon ihtiyacı duyanlara kredi olarak vermektir. Bu yüzden banka bilançolarındaki aktif kalemlerin aralarında en ciddi payın kredinin olması ve etkili bankacılık uygulamalarında yüksek bir kredi-mevduat oranı pozitif bir göstergiyi ifade etmektedir (Demirhan, 2010: 6).

Kredi, sübjektif ve objektif olarak çift taraflı bir olgudur. Objektif kısmında satın alma yeterliliklerinin bir diğesinde belli şartlarda tahsisi, sübjektif tarafındaysa kredilerin geri alınmak üzere garanti edilmesi bulunmaktadır. Bundan yola çıkılarak kredi, kredi verenler tarafınca kredi alanların faydasına ya da onun gösterebileceği bir teminatın karşılığı verilmektedir denilebilir. Geçici olmak ile beraber belirli bir süre bir satın alım gücünden vazgeçebilmesini gerektirmekte olan, bu vazgeçmenin karşılığı olarak kredi verenlere faiz getirileri garanti eden maddi bir kazandırmayı ifade etmektedir (Çelik ve Akharım, 2012: 343).

Genel olarak kredi, bir kişiye para veya paranın yerine geçen bir kıymeti sonrasında geri almak üzere verme ya da bir taahhüdü yerine getirebilmede kefalet üstlenme, bu kefalet ve ödünç vermenin karşılığındaysa bir mal veya misli özellikte değeri olan bir teminat olarak görülmektedir (Genç, 2015: 44).

1.4.4 Bireysel Bankacılık

Ticari bir amacı bulunmayan kişilerin, vadesiz ve vadeli mevduatı, elektronik bankacılık işlemleri, menkul değer alımı ve satımı, portföy yatırımı yönetimi, para transferi, kredi kartları, çek tahsilatı gibi işlemlerin tamamı kişisel bankacılık hizmeti kapsamında ele alınmaktadır. Günümüz bankacılığında en fazla yoğunlaşılan saha olan bireysel bankacılık faaliyetleri rekabetin merkezindedir. En kısa şekliyle bireysel bankacılık gerçek kişilerin ticaret amacı gütmeksizin kullanmakta oldukları işlemlerin tümü olduğu için bu terim, bir şeyi işaret etmenin yerine bir hizmet setini tamamen kapsamaktadır (Aloğlu, 2005: 55).

Bireysel bankacılığın yapısı sürekli olarak genişlemekle beraber bu genişleme ve gelişmenin temel sebepleri arasında rekabet baskısıyla müşteri odaklı inovasyon faaliyetleri, rekabet baskısı, rekabet kapsamında yeni hizmetler üretme, müşteri

tercih ve beklentilerinde hızlı değişiklikler, teknolojideki yenilik yer almaktadır. Bankalar kişisel bankacılık kapsamında tüketenlerin mali olanaklardan faydalanabilmelerini sağlayabilmek için verilen bu hizmetler ile rekabette bulunmaktadırlar. Sektör içerisinde pek çok bankanın olması verilmekte olan hizmetlere dair fiyatlamalarda bir denge sağlamaktayken piyasa işlerliği ve verimliliği kavramını da yerleştirmektedir. Ancak sunulan hizmet kapsamında fiyatlama farkları görece kısıtlı olsa da sürmektedir. Bu durumun temel nedenleri finansal kuruluşların verimlilikteki farkları, ölçek ekonomisi kapsamındaki farklar ve rekabet politikaları olmaktadır. Kişilere sunulan finansal hizmetler kapsamında dikkate alınması gereken husus uygun bir başarı tutundurma, hizmet niteliği, erişim kolaylığı ve fiyatlama temin edilebilmesidir (Alp vd., 2010: 43).

1.4.5 Dış Ticaret İşlemleri

Ticari bankalar dış ticareti finanse etmek amaçlı krediler kullandırmaktadırlar. Fakat bu tarz krediler bankadan kaynaklanan ve banka dışından kaynaklanan krediler olarak iki gruptadırlar. Bankalar, kendi kaynaklarından kullandırdıkları kredilerle iç kredileri, diğer bir kaynaktan kullandırmak için bankalara temin edilen fonların kullandırdıkları kredilerle ise başka kaynaklı kredileri sağlamaktadırlar. Dış ticaret gerçekleştiren firmalar ithalatları finanse etmek amacıyla birbirlerine karşı olduğu şekilde bankalar ile de borç ve alacak ilişkisinde bulunabilmektedirler. İhracatçıların ithalatçılara kredili satışlar gerçekleştirmesi veya ihracatçı ülkelerde ihracatın teşviki için kurulan bankaların o ülke mallarını satın almış olan yabancılara kredi açmaları buna örnektir. Bu gibi kredilerin çoğu kısa vadeli olup bunun yanında uzun ve orta vadeli kredi verenler de vardır (Babuşcu ve Hazar, 2016: 51).

Bankacılık sisteminde uygulanan ve geliştirilmiş olan farklı kredilendirme ve ödeme yöntemleri; finansal kiralama, faktöring, leasing gibi teknikler, akreditif, teminat mektupları gibi yöntemleriyle uluslararası ve ulusal ticaret geliştirilmektedir (Genç, 2015: 43).

1.4.6 Türev Araçlar

Etkin borç yönetimi kapsamında klasik yöntemlerin yetersiz oluşu çağdaş borç yönetim tekniklerinin, gelişen ülkelerde de uygulanabilir olduğunu gündeme taşımıştır. Çağdaş dış borç yönetimi tekniklerinde gelişmekte olan ülke konumundaki ülkelerin en azından bir kısmının 1990'ların başı itibariyle yeni arayışlara girdikleri belirtilmektedir. Varlık-yükümlülük yönetimi kapsamında oluşabilecek risklerden korunabilmek amacıyla piyasa tabanlı birtakım enstrümanlar ortaya konmuştur. Türev araçlar denen bu enstrümanlardan en yaygın olanlarıysa opsiyonlar, futures, forwards ve swaptır (Altay, 2016: 29).

Bankalar meydana gelebilecek risklerin yönetmesi için birçok yönetimi kullanmaktadırlar. Bu yöntemlerden bir tanesi de türev araçların kullanılmasıdır. Bankalar, türev ürünler veya vadeli sözleşmeleri, kendilerini döviz, faiz, emtia ve hisse senedi fiyatlarından doğabilecek risklerden koruma amaçlı (hedge) alıp ya da satmaktadırlar. Türev ürünler riskten koruma amaçlı olarak kullanıldığı gibi arbitraj ve spekülasyon amaçlı olmak üzere de kullanılmaktadır (Girginer, 2008: 43).

İKİNCİ BÖLÜM

2.MERKEZ BANKASI VE BANKACILIK KRİZLERİ

2.1.TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

Osmanlı zamanından Cumhuriyet dönemine dek çok miktarda yabancı ve yerli banka açılmıştır, fakat merkez bankası görevini üstlenen ilk banka Osmanlı Bankası olmuştur. Fransız sermayesinin de katılımıyla Osmanlı Bankası Bank-ı Osmani-i Şahane ismiyle 1862 senesinde İstanbul'da çalışmaya başlarken yeni bir düzenlemeyle banka, Osmanlı'ya banknot basma ve devletteki hazine işlerini sürdürme görevini almıştır. Cumhuriyet'ten sonra da banka çalışmalarını sürdürmüş ancak yabancı bir bankanın merkez bankası olması istenmediğinden milli bir merkez bankası kurma çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Akyazı, 2008: 23).

Bu çalışmaların neticesinde 30 Haziran 1930'da çıkartılan 1715 sayılı yasayla T.C. Merkez Bankası kurulmuş ve 3 Ekim 1931'de banka çalışmalarına başlamıştır. T.C. Merkez Bankası banknot ihracı aracılığı ile anonim bir şirket olarak açılmış ve 1999 senesine dek bu ayrıcalığa süre verilmiştir. Bankanın maksadı; ülkedeki ekonomik gelişmeye yardım edebilmektir. Görevleri ise iskonto oranlarını belirleyebilmek, parasal piyasaları ve tedavülleri düzenleyebilmek, hazine işlemlerini gerçekleştirmek, hükümet ile beraber Türk parasında istikrarı sağlayabilmek adına gereken tedbirleri almaktadır (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 65).

2.1.1. TCMB'nin Görev ve Yetkileri

Kanunda bankaların görevleri açıkça dört başlıkta ifade edilmiştir (Parasız, 2011: 31).

- Kanundaki sınırlar dâhilinde bankalara ödünç para verme yetkisi,
- Ulusal paranın tedavülü ve miktarını yasa kapsamında düzenlemek,
- Hükümet ile beraber ulusal paradaki dış ve iç değeri koruyabilmek maksadıyla gereken tedbirleri alabilmek,

- Parasal kredi politikalarını, kalkınma planını senelik programlar doğrultusunda sürdürmek.

2.1.2. TCMB'nin Sermaye Yapısı

T.C. Merkez Bankasının kurulma kanuna göre sermaye yapısının belirli şekilde düzenlendiği görülmektedir. TCMB statüsü anonim şirkettir. Sermaye payı, A, B, C, D biçiminde dört grupta incelenmektedir (TBB, 2018).

1. A sınıfı hisse senetleri Hazineye, (Hazine'nin payı %51'in altına düşemez.)
2. B sınıfı hisse senetleri milli bankalara,
3. C sınıfı hisse senetleri diğer bankalar ve şirketlere,
4. D sınıfı hisse senetleri tüzel ve gerçek kişilere ayrılmıştır.

TCMB sermayesinde %19,12'si (D) sınıfı, %0,02'si (C) sınıfı, %25,74'ü (B) sınıfı, %55,12'si (A) sınıfı, hisselerdir.

2.1.3. TCMB'nin Para Politikası Stratejisi

TCMB, 1990 senesinde parasal miktar hedefine dayanan ilk parasal programı uygulamaya koyarak bu kapsamda toplamdaki bilanço büyüklüğü, toplamdaki iç varlıklar, iç yükümlülükler ve merkez bankası üstüne hedefler koyup programı denetim altında tutabilmiştir. 1991 senesi itibariyle uygulanmakta olan genişletici finansal politikalar kamu açıklarına hız katmış, Merkez Bankası'nın kaynaklarına başvuru yapılmıştır. Döviz piyasalarına aşırı likidite artışının baskı yapmasına engel olmak maksadıyla daimi biçimde API'ye (Açık Piyasa İşlemleri) başvurularak parasal programların hedeflerinden uzak düşülmüştür. Kamusal finans açıklarının denetime alınamaması parasal amaçları gerçekleştirmeyi zorlaştırmış, 1993 senesinde Merkez Bankası parasal programı ilan edilmemiştir (Aydın, 2004: 43).

1995 senesinin ilk 9 ayı içerisinde dış varlığın artışı sebebiyle hedef değerlere varılamamış, enflasyon içerisindeki yükselme döviz sepetinde var olan yükselmeden çok olunca TL fazla değer kazanmış; cari işlemler ve dış ticaret açıkları artmıştır.

Ekim ayı içerisinde oluşan seçim havasının etkisi ile IMF'yle imzalanan anlaşma bitirilmiş ve kur çıpasından vazgeçilmiştir (Balaylar, 2017: 32).

1996 senesi itibariyle Parasal politika uygulaması daha ziyade enflasyon ile mücadeleye yoğunlaşmış durumdadır. Fakat bu mücadelede kararlılık gösterilmemesi ve bütçe politikasının zayıf olması, 1996-1997 senesinde TCMB'yi daha ziyade finansal piyasalar kapsamında istikrar yakalamaya yönlendirmiştir. TCMB bahse konu dönemde açıklaması yapılmayan parasal programları uygulamaya koymuştur. TCMB'nin operasyonel hedefi olarak rezerv para değişkeni kabul görmüş, 1997 senesi sonunda oluşan Asya Krizi'nin etkisi olarak ekonomik krizlerin sebep olduğu likidite talepleri artışı APİ yolu ile karşılanabilmeye gayret edilmiş ve parasal genişlemelerden uzak durulmuştur (Parasız, 2011: 345).

Stand-by anlaşmalarıyla belirlenmiş olan performans ölçütlerine ve gösterge özelliğindeki hedeflere 2001 senesinin parasal politikaları neticesinde varılmıştır. 2003 senesi Nisan ayının sonrasında Türk lirasında değerlenme başlamış ve istikrar yakalanmıştır. TCMB, döviz arzında meydana gelen gelişmeleri göz önünde bulundurarak 23 Ocak 2004 itibariyle döviz alma ihalelerine tekrar başlamıştır (Bilgili, 2012: 95).

2.2.BANKACILIK KRİZLERİNİN NEDENLERİ

Bankacılık sektöründe meydana gelen krizleri tek bir nedenle açıklayabilmek çok mümkün değildir. Söz konusu krizler, meydana geldiği döneme ve ülkeye bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Bundan dolayı, yaşanmış olan her krizi ayrı olarak değerlendirmek yerinde olacaktır. Goldstein ve Turner'a göre bankacılık krizlerinin nedenlerine aşağıda yer verilmiştir (akt. Babuşcu ve Hazar, 2016: 32):

- Kredilerde çok hızlı artış,
- Vade ve döviz uyumsuzlukları,
- Devletin finansal piyasalara aşırı müdahalesi,
- Bankaların risklerini etkin yönetememesi,
- Faiz oranındaki değişimler,

- Kredilerin verilme sürecinde yetersiz denetim yapılması.

2.2.1. Makroekonomik Nedenler

Makroekonomik istikrarsızlık, bankacılık krizlerinin meydana gelmesinde önemli bir unsurdur. Geçmişte yaşanan birçok kriz incelendiğinde, hükümetin uyguladığı hatalı makroekonomik politikaların söz konusu krizlere sebebiyet verdiği görülmektedir. Hükümetin uyguladığı politikaların yanı sıra, dünya ekonomisinde meydana gelen önemli gelişmeler de makroekonomik nedenler kapsamında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, makroekonomik nedenler alt başlıklar halinde aşağıda incelenecektir.

2.2.1.1. Enflasyon

Enflasyon, bankacılık krizlerinin meydana gelmesinde önemli bir etmendir. Demirgüç-Kunt ve Detragiache tarafından 1998 yılında yapılan bir çalışmada yüksek enflasyonun bankacılık sektöründe meydana gelecek bir krizde önemli bir faktör olduğu vurgulanmıştır (Aydın, 2004: 23). Buna ek olarak, Aziz, Caramazza ve Salgado'nun 2000 yılında yaptıkları bir araştırmada kriz öncesinde ülkelerde yüksek enflasyon durumunun söz konusu olduğu sonucuna varmışlardır (Parasız, 2011: 255).

Yüksek enflasyonun yaşandığı bir ülkede belirsizlik ortaya çıkmaktadır. Yaşanan bu belirsizlik yüzünden firmalar yatırım yapmakta, bankalar ise kredi vermekte isteksiz olacaklardır. Bundan dolayı, ülkede finansal sistem sağlıklı şekilde işlemeyecektir. Yüksek enflasyonun bir ülke için sebep olduğu diğer bir problem ise ülkedeki insanların yerli para konusunda isteksiz olmalarıdır. Tasarruf sahipleri yaşanan enflasyondan dolayı güven kaybeden yerli para yerine tasarruflarını yabancı para cinsinden tutmak istemektedirler. Söz konusu durum da yerli paranın yabancı para karşısında değerini daha da düşürecektir. Bu durumda, döviz borcu döviz varlığından yüksek olan bankalar zor duruma düşeceklerdir (Akyazı, 2008: 45).

Netice itibarıyla, yüksek enflasyonun yaşandığı ülkelerde bankacılık sistemi etkin bir şekilde faaliyet gösteremeyecektir. Bunun sonucunda, hem yatırımları azalan firmalar hem de bankalar bu durumdan ciddi ölçüde etkileneceklerdir.

2.2.1.2 Düşük Büyüme Oranı

Düşük büyüme oranı, bankacılık krizlerine sebep olan diğer bir faktördür. Demirgüç-Kunt ve Detragiache tarafından yapılan çalışmada düşük büyüme oranı ile bankacılık krizleri arasında ciddi bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir (Aydın, 2004). Ekonomik büyümenin yavaşladığı ülkelerde hem finansal sektör hem de reel sektör etkin olarak faaliyet göstermeyecektir. Faaliyetlerinde gerileme meydana gelen firmalar bankalara olan yükümlülüklerini yerine getiremeyecekler ve bunun sonucunda da bankalar bu durumdan ciddi ölçüde zarar göreceklerdir. Kaminsky ve Reinhart tarafından 1999 yılında yapılan bir çalışmada da ekonominin resesyona girdiği dönemlerde bankacılık krizlerinin meydana geldiği sonucuna varılmıştır (Alp vd., 2010: 56).

2.2.1.3 Uluslararası Faiz Oranlarındaki Değişkenlik

Dünyada yaşanan finansal serbestleşme ile birlikte ülkeler arasındaki sermaye hareketlerinde artış meydana gelmiştir. Böyle bir ortamda, dünya genelindeki faiz oranlarında meydana gelecek bir değişim, bir ülkenin yurt içi faiz oranlarında da etkili olacaktır.

Faiz oranı, hem bir ülkedeki yatırımlar üzerinde hem de o ülkeye gelecek olan sermaye miktarı üzerinde etkilidir. Faiz oranının yüksek olduğu bir ülkede yatırımın yapmanın herhangi bir cazipliği kalmadığından ülkedeki yatırımlarda yavaşlama meydana gelecektir. Belirtilen konuya ek olarak, eğer uluslararası piyasada faiz oranı yükselirse, o ülkenin faiz oranı diğer ülkelere göre düşük kalacağından dolayı, ülkede sermaye çıkışı yaşanmaya başlayacaktır. Çünkü yatırımcılar sermayelerini daha fazla kazanç edebilecekleri ülkelere götüreceklerdir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011).

Uluslararası faiz oranlarında meydana gelecek ani bir değişim bir ülkeyi çok zor duruma sürükleyebilmektedir. Uluslararası faiz oranlarında ciddi bir yükselme meydana geldiğinde, o ülkede meydana gelecek olan sermaye çıkışı bankaları güç duruma düşürecektir. Kaynak bulmakta zorlanan bankalar kredi verme konusunda isteksiz olmaya başlayacaklardır. Böylece bankaların karlarında ciddi düşüş yaşanması kaçınılmazdır. Öte yandan, ülkede meydana gelecek olan sermaye çıkışı

sonucunda şirketler de güç duruma düşecek ve bankalara olan borçlarını ödemekte zorlanacaklardır. Söz konusu durumun sorunlu kredilerinde artış meydana gelen bankalar için de çok kötü sonuçlar doğurması kaçınılmazdır. Diğer taraftan, uluslararası faiz oranlarında meydana gelen ani yükseliş sonucunda, bir ülke de kendi faiz oranlarını yükseltmek zorunda kalacaktır. Artan faiz oranları sonucunda borçlanmanın maliyeti artacağından dolayı o ülkedeki firmalar da bankalara olan borçlarını ödeyemez hale geleceklerdir. Söz konusu durum da bankacılık krizine zemin hazırlayacaktır (Babuşcu ve Hazar, 2016: 76).

2.2.1.4 Döviz Kuru Dalgalanmaları

Döviz kuru riski en genel tanımıyla ülkenin para biriminin diğer ülkelerin para birimi karşısındaki değerinin önemli boyutlarda değişmesidir. Döviz kuru dalgalanmaları sonucunda oluşan bu riskler bankalar için ciddi bir tehdittir. Döviz kurundaki dalgalanmaların yüksek olması durumunda bankalar yüksek miktarda zararla karşı karşıya gelebilmektedirler. Örnek olarak, bir ülkenin para biriminin diğer ülkelerin para birimleri karşısında yüksek miktarda değer kaybettiğini varsayalım. Eğer o ülkedeki bankaların yabancı para cinsinden borçları yabancı para cinsinden olan varlıklarından yüksek ise (açık pozisyon), söz konusu bankaların döviz kurundaki yükselmeden zarar görmesi kaçınılmazdır. Ülkenin yerel parası yabancı paralar karşısında değer kaybettiğinden dolayı, açık pozisyonda olan bankaların borçları varlıkların değerinden daha hızlı artacaktır. Ülkenin para birimindeki bahsi geçen değer kaybetmenin ölçüsü çok yüksek olduğu durumda, bankaların iflasla karşı karşıya gelmesi muhtemeldir (Parasız, 2011: 231).

Öte yandan, döviz kuru riski sadece ülkenin yerel para biriminin aşırı değer kaybettiği durumlarda ortaya çıkmamaktadır. Döviz kuru riski, ülkenin yerel para biriminin diğer ülkelerin para birimleri karşısında aşırı değer kazanması durumunda da bankaları ve ülke ekonomisini tehdit etmektedir. Yabancı para cinsinden olan varlıkları, yabancı para cinsinden olan borçlarından çok yüksek olan bankalar, olası bir döviz kuru düşüşünde muhtemel karlarını kaybetmiş olacaklardır. Netice itibarıyla, döviz kurundaki dalgalanmaların boyutunun yüksek olması, yukarıda

bahsedilen nedenlerden dolayı hem bankalar hem de ülke ekonomisi için risk teşkil etmektedir (Altay, 2016: 26).

2.2.1.5 Liberalleşme ve Sermaye Hareketleri

Globalleşmenin önem kazandığı çağımızda sermaye hareketlerinin de hız kazanması kaçınılmazdır. Özellikle faiz oranlarına karşı oldukça duyarlı olan sermaye ülkeden ülkeye çok hızlı yer değiştirebilmektedir. Bir ülkeye girdiği vakit o ülkenin refah seviyesinin artmasına katkıda bulunan sermaye finansal serbestleşmenin olduğu durumlarda o ülkeyi kolayca terk edebilmektedir. Söz konusu durum ülke ekonomisi için problem oluşturmaktadır (Babuşcu ve Hazar, 2016: 81).

Başka bir ülkede veya bölgede faiz oranlarının daha yüksek olması, yüksek getiri elde etmeyi hedefleyen yatırımcıları cezbedecektir. Kar peşinde koşan söz konusu yatırımcılar paralarının büyük bir bölümünü bankalardan çekip, daha karlı bölgelere götürmeyi düşüneceklerdir. Belirtilen sürecin bankalara ciddi boyutlarda problem yaratma ihtimali yüksektir. Bunun en büyük nedeni, bankalar genel çalışma prensibi itibarıyla kısa vadeli mevduat toplarken, topladıkları bu mevduatları daha uzun vadeli kredilere aktarmaktadırlar. Bundan dolayı, bankalar, müşterilerin mevduat çekme taleplerini karşılamakta zorlanacaklardır. İlgili süreçte, mevduatlarını çekmek isteyen müşterilerin sayılarının da artması durumunda, bankalar belli bir vakitten sonra bu talebi yerine getiremeyecek ve bahsedilen durum bankaları iflasa sürükleyecektir (Altay, 2016: 77).

Özetle, adaletli bir gelir dağılımının bulunmadığı, bankacılık kesiminde kuralların ve denetimin etkin bir şekilde uygulanmadığı ülkelerde sermaye hareketleri hem bankalar hem de ülke ekonomisi için risk içermektedir. Charles Wyplosz 2001 yılında gerçekleştirdiği bir çalışmada finansal liberalizasyon ve krizler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Söz konusu incelemede finansal liberalizasyona geçen ülkelerde bankacılık krizlerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu ilişkinin detayına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir (Çelik, 2016: 54).

2.2.1.6 Cari İşlemler Açığı

Ödemeler dengesi bilançosu bir ülkenin dış ekonomik ilişkileri hakkında bilgi vermektedir. Ödemeler dengesi bilançosunda temel olarak cari işlemler hesabı, sermaye hesabı ve net hata ve noksan kalemi bulunmaktadır. Cari işlemler hesabında da bir ülkenin hem mal hem de hizmet ticareti yer almaktadır. Bir ülke yurtdışından ithal ettiği mal ve hizmetler için o ülkelere döviz ödemektedir. Öte yandan, yurtdışına ihraç edilen mal ve hizmetler karşılığında ülke döviz geliri elde etmektedir. Bunların yanında, ithalat ve ihracatın dışında da faiz geliri/gideri gibi sebeplerle ülkeye döviz girebilmekte veya çıkmaktadır. Sonuç olarak, bir ülkeye ihracat veya diğer sebeplerden ötürü giren döviz miktarı ile ithalat veya başka nedenlerle ülkeden çıkan döviz miktarı arasındaki fark bize cari işlemler dengesini vermektedir (Akyazı, 2008: 43).

Bir ülkeden çıkan döviz miktarı, o ülkeye giren döviz miktarından fazla ise ülkede cari açık var manasına gelmektedir. Cari açığın birçok nedeni olabilmektedir. Bir ülkedeki ihracat gelirlerinin azalması veya ithalatın aşırı artması cari açığın oluşumuna sebebiyet veren önemli faktörlerdir. Belirtilen hususlara ek olarak, ülkenin finansmanının önemli bir boyutunun dış borç ile sağlanması ve ulusal tasarruflarda azalma cari açığı meydana getiren diğer önemli sebeplerdendir (Parasız, 2011: 45).

Mal ve hizmet rakamlarının yanı sıra, sermaye hesapları da ülkenin ödemeler dengesine etki etmektedir. Sermaye hesapları başlığının altında sermaye yatırımları ve portföy yatırımları kalemleri yer almaktadır. Söz konusu yatırımlar sonucunda ülkeye giren döviz ödemeler dengesini olumlu olarak etkilerken, ülkeden çıkan dövizler ise negatif olarak değerlendirilmektedir (Babuşcu ve Hazar, 2016: 54).

Yukarıda belirtilen tüm rakamlar hesaba katıldığında, bir ülkenin toplam dış ticaret dengesine ulaşılmaktadır. Netice itibarıyla, bir ülkeye giren dövizler, ülkeden çıkan dövizlerden büyük ise o ülke cari fazla, tam tersi durumda ise cari açık veriyor anlamına gelmektedir. Öte yandan, söz konusu iki rakam birbirlerine eşitse eğer cari denge durumu ortaya çıkmaktadır. Mahfi Eğilmez ve Erkan Kumcu cari işlemler

dengesinin o ülkenin döviz dengesini gösterdiğini, bu dengede meydana gelen açığın da cari açığı oluşturduğunu ifade etmişlerdir (Babuşcu ve Hazar, 2016: 25)

Bir ülke cari açık veriyor ise o ülkenin tasarruf miktarının yatırım miktarından daha az olduğu anlamına gelmektedir. Söz konusu ülkenin bu tasarruf açığını finanse etmesi gerekmektedir. Eğer bu ülke söz konusu açığı yurt dışından sağladığı fonlarla finanse etme yoluna giriyorsa, bu ülkenin faiz oranlarını yüksek tutarak yurt dışı yatırımcılar gözünde ülkesini cazip hale getirmesi gerekmektedir. Bu durum ise daha yüksek faizle borç alan ülkenin dış borcunun artmasına sebebiyet verecektir. Artan faiz oranları bankaları da olumsuz etkileyecektir. Fon toplama maliyeti artan bankaların karlarına olumsuz yönde etki edecektir (Parasız, 2011: 281).

Stanley Fischer 1988 yılında gerçekleştirdiği bir çalışmada yüksek cari açık rakamının, krizlerin önemli bir sebebi olduğuna vurgu yapmıştır. İlgili çalışmada, sürdürülemeyen cari açığın ülkeleri devalüasyona sürüklediği, bu durumun da krizlere sebebiyet vereceğini dile getirmiştir.⁵⁴ Steven Kamin de 1988 yılındaki çalışmasında kriz sürecinde cari açık rakamının etkisinden söz etmiştir. Söz konusu çalışmada, krizlerden önceki süreçte ülkelerin cari açık rakamını incelemiş ve bahsi geçen rakamlarla krizler arasında ilişki bulunduğu sonucuna varmıştır.⁵⁵ Netice itibarıyla, bir ülkede sürdürülemeyecek boyutlarda cari açık var ise bu durum hem o ülkedeki bankaları olumsuz etkileyecek hem de ülke ekonomisi için tehdit oluşturacaktır. Belirtilen hususun da ülke krizlere sebebiyet vermesi muhtemeldir (Alp vd., 2010: 33).

2.2.1.7 Merkez Bankası'nın Bağımsız Olmaması

Merkez bankaları, ülkelerin ekonomilerinde çok önemli rol oynamaktadır. Merkez bankalarının yetkileri arasında fiyat istikrarını sağlayabilmek amacıyla para ülkelerin para politikalarını belirlemek ve bu politika çerçevesinde gerek gördüğü durumda para basmaktır. Merkez Bankaları özellikle geçmişte bu görevlerini yerine getirirken hükümetlerin baskılarına maruz kalmışlardır. Geçmişte yapılan çalışmalar ve yaşanan tecrübeler merkez bankalarının bağımsız olmadığı durumlarda ülkede ciddi ekonomik problemler meydana gelebildiğini göstermektedir. Örnek olarak,

Latin Amerika ülkelerinde, hükümetlere bağımlı olarak faaliyetlerini sürdüren merkez bankaları, bu hükümetlerin politik çıkarları doğrultusunda hareket etmişlerdir. Seçimler öncesinde halkı daha fazla etkileyebilmek için doğru olmadığı halde genişlemeci para politikası uygulamak isteyen hükümetler, merkez bankalarını da bu şekilde yönlendirmişlerdir. Bunun en büyük nedeni, seçmenlerin oy verirken uzun vadeli politikalar yerine kısa vadeli sonuçlara önem vermeleridir. Böylece bu ülkelerde makroekonomik politikaların uygulanması ertelenmiş olmaktadır. Sonuç olarak, hükümetlere bağımlı faaliyet gösteren merkez bankaları Latin Amerika ülkelerinde ekonomik tahrifatlar meydana getirmiştir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 64).

Dolayısıyla, merkez bankaları görevlerini yerine getirirken her türlü baskıdan bağımsız olmaları gerekmektedir. İlk olarak, merkez bankalarının amaç ve araç bağımsızlığı olmalıdır. Diğer bir ifadeyle, merkez bankaları amaçlarını ve bu amaçlara ulaşabilmek için kullanacakları para politikası araçlarını bağımsız olarak belirleyebilmelidirler. Örnek olarak, amaçlarına ulaşmak için faiz oranlarının artırılması gerektiğini düşünen merkez bankası, faiz oranlarını arttırmak için hükümetten onay almamalıdır (Apak, 2006: 19).

Belirtilen hususa ek olarak, merkez bankalarının ekonomik bağımsızlıkları olmalıdır. Hükümetler politik çıkarları için merkez bankalarını yönlendirmek istemektedirler. Örnek olarak, hükümetler borçlarını finanse edebilmek için merkez bankasının kendisine kredi açmasını talep edebilirler. Söz konusu husus, merkez bankalarının ekonomik bağımsızlığını ortadan kaldıracağı için ilgili hususun yasalarla yasaklanması gerekmektedir (Yıldırım, 2017: 32).

Bunların yanı sıra, merkez bankası başkanlarının ve üst yönetimin görev süreleri kısa olmamalı ve bu kişilerin görev süreleri dolmadan hükümetler tarafından görevlerinden alınmaları engellenmiş olmalıdır. Görev süresi kısa olan veya her an görevlerinden alınma tehlikesiyle çalışmak zorunda kalan merkez bankası başkanı ve üst yönetimi çalışmalarında politik olarak bağımsız olamayacaklardır (Babuşcu ve Hazar, 2016: 343).

Hükümete bağımlı olarak faaliyet gösteren merkez bankalarının ülke ekonomilerine zarar vermeleri kaçınılmazdır. Uygulaması gereken para politikaları yerine hükümetlerin talepleri doğrultusunda hareket eden merkez bankaları ülkedeki fiyat istikrarını sağlayamayacaklardır. Ülkede yaşanacak olan yüksek enflasyon ülke ekonomisi için risk teşkil edecektir (Parasız, 2011: 291).

Yüksek enflasyon ortamından bankaların da etkilenmemesi mümkün görülmemektedir. Ülkede fiyat istikrarının olmaması bankaların bilançolarına da zarar verecektir. Enflasyonun yüksek oranlarda artması faiz oranlarında da artışa sebep olacaktır. Faiz oranlarının artmasıyla kısa vadede mevduat toplayıp daha uzun vadede kredi veren bankalar, belirtilen vade uyumsuzluğundan dolayı problem yaşayacaklardır (Akyazı, 2008: 21).

2.2.1.8 Finansal İstikrarsızlık

Bir ülkede finansal istikrar olabilmesi için öncelikle parasal istikrarın olması gerekmektedir. Buna ek olarak, istihdam oranı, ekonominin doğal seviyesine yakın olmalıdır. Piyasalara karşı güven olması ise finansal istikrarın sağlanması için başka bir koşuldur (Akyazı, 2008: 21).

Ekonomide zaman zaman dalgalanmalar olabilmektedir. Söz konusu dalgalanmalar, ekonomiyi kırılgan bir hale getirmekle birlikte ekonomideki istikrarsızlığı da arttırmaktadır. Genel bir tanım olarak finansal istikrar, piyasa oluşacak olumsuzluklar ve ani değişiklikler karşısında ekonominin dayanıklı olması anlamına gelmektedir. Finansal istikrarsızlığın geniş bir tanımı Minsky tarafından yapılmıştır. Minsky'ye göre finansal istikrarsızlık, finansal varlıkların fiyatlanması ve bu fiyatlarda meydana gelen dalgalanmalar ile açıklanabilmektedir (Ural, 2016: 121).

Piyasalarda oluşacak ani değişikliklerin üstesinden gelemeyecek kadar kırılgan olan bir ekonomide finansal istikrardan söz etmek mümkün değildir. Dolayısıyla, böyle bir durumda piyasayı tehdit eden riskler önceden tespit edilmeye çalışılmalıdır.

Belirlenen olası risklerin önlenmesi için gerekli politikalar uygulanarak önlemler alınmaya çalışılmalıdır. Finansal istikrarsızlığın olduğu bir ekonomide, piyasalardaki olası bir değişime ekonomi anında tepki verecektir. Piyasalarda ve ülke ekonomisinde meydana gelecek söz konusu problemin bankaları da etkilemesi kaçınılmazdır. Netice itibarıyla, finansal istikrarsızlık ülke ekonomisi için ciddi bir tehdittir (Altay, 2016: 44).

2.2.2 Mikroekonomik Nedenler

Makroekonomik nedenlerin yanı sıra, aşağıda detaylarına yer verilen mikro ekonomik nedenler de bir ülkede bankacılık krizinin meydana gelmesinde etkili olabilmektedir.

2.2.2.1. Bankacılık Riskleri

Bankalar çalışma şekilleri gereği birçok risk ile mücadele etmek durumundadır. Bankacılık sektöründe meydana gelecek bir problem tüm ekonomiyi etkileyeceğinden dolayı söz konusu riskleri etkin bir şekilde yönetebilmek oldukça önemlidir. Özellikle son yıllarda meydana gelen bankacılık krizleri bankalarda risk yönetiminin ne derece önemli olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Bahsedilen konuya paralel olarak, Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından 1988 yılında Basel-I kriterleri, 2004 yılında Basel-II kriterleri ve 2010 yılında da Basel-III kriterleri yayınlanmıştır. Bankacılık riskleri, kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk olmak üzere üç başlık altında incelenecek olup detaylarına aşağıda yer verilmiştir (Babuşcu ve Hazar, 2016: 21).

2.2.2.2. Kredi Riski

Kredi riski en genel tanımıyla, bankaların kredi olarak verdikleri paraların müşteriler tarafından geri ödenmemesi riskidir. Müşterinin finansal problemler yaşaması veya ülkenin ekonomik durgunluk içerisinde olması, müşterinin bankaya olan yükümlülüklerini yerine getirememesindeki en temel nedenler olarak söylenebilmektedir. Antony Santomero da 1997 yılında gerçekleştirdiği bir çalışmada kredi riskinin tanımını yapmıştır. Söz konusu tanıma göre kredi riski krediyi alan tarafın bu tutarı verimli kullanamayıp, sonucunda da bu borcu geriye

ödeyememesi sonucunda oluşmaktadır. Geri ödenemeyen bu borç hem bankaları hem de bankalara borç veren mevduat sahiplerini olumsuz etkileyecektir. Williamson'a göre kredi riski bankaların maruz kaldıkları en büyük risktir. Adı geçen yazara göre kaybedilen para, bu parayı alabilmek için geçirilen süre ve hukuki süreçlerin maliyeti dikkate alındığında, en büyük kaybın yaşandığı risktir (Parasız, 2011: 192).

2.2.2.3. Piyasa Riski

Piyasa riski, bankaların piyasada meydana gelecek değişiklikler sonucunda zarara uğraması riski olarak tanımlanmaktadır. Piyasadaki meydana gelen söz konusu dalgalanmalar, bankaların bu dalgalanmalara duyarlı aktif ve pasiflerinin fiyatlarını etkileyecektir. Bunun sonucunda bankaların bilançolarında yer alan varlıkların değerlerinde de değişimler meydana gelecektir (Akyazı, 2008: 67).

Philippe Jorion da 1997 yılında yaptığı bir çalışmada bankaların piyasa riskini tanımlamıştır. Söz konusu tanıma göre piyasa riski, piyasada meydana gelen faiz oranı, kur ve hisse senetlerinde meydana gelen değişiklikler sonucunda bankaların zarar etme riski anlamına gelmektedir (Akyazı, 2008: 67)

2.2.2.3 Operasyonel Risk

Operasyonel risk, banka için piyasa ve kredi riski dışında kalan tüm riskler olarak tanımlanabilmektedir. Teknoloji, personel ve dış faktörlerden kaynaklanan riskleri operasyonel risk olarak ele alınmaktadır. Hans Geiger de 2000 yılında yaptığı bir çalışmada operasyonel riski tanımlamıştır. Bahsedilen tanıma göre operasyonel risk, kredi riski ve piyasa riski dışındaki bankaların maruz kaldıkları tüm riskler olarak ifade edilmiştir. Söz konusu tanımlardan da anlaşılacağı gibi operasyonel risk bankalar için büyük kayıplara sebep olmakla birlikte bahsi geçen risklerin ölçülebilmesi de oldukça zordur (Alp vd., 2010: 42).

Özellikle dünyadaki teknolojik gelişmeler ile birlikte bankalar da internet üzerinden birçok hizmet vermeye başlamışlardır. Söz konusu teknolojik gelişmeler bahsedildiği gibi birçok fayda getirmesine karşın, riskleri aynı şekilde arttırmaktadır.

Örnek olarak, internet üzerinden gerçekleştirilecek bir dolandırıcılık işleminde, bankanın zararı çok büyük olabilmektedir. Söz konusu kayıplar operasyonel risk başlığı altında değerlendirilmektedir (Babuşcu ve Hazar, 2016: 55).

Belirtilen hususa ek olarak, personelden kaynaklanan riskler de operasyonel risk başlığı altında ele alınmaktadır. Personelin gerçekleştirdiği suistimal işlemi veya personel tarafından gerçekleştirilen kanuna aykırı işlemler banka için ciddi bir problem oluşturabilmektedir. Söz konusu işlemlerde banka personelinin kötü niyetli olması gerekmemektedir. Personelin çalışma esnasında istemeden yaptığı hatalar sonucunda oluşan banka riski de operasyonel risk olarak tanımlanmaktadır (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 41).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.METODOLOJİ

3.1.ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı; Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların kârlılığını belirleyen içsel ve dışsal faktörlerin tespit edilmesidir. Başka bir ifade ile banka karlılık göstergeleri ile içsel ve dışsal faktörler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu amaçla 2008–2018 yıllarını kapsayan çalışmada 15 kamu, özel ve yabancı bankanın verilerinden yararlanılmıştır. Bankaların kârlılık göstergeleri olarak iki bağımlı değişken kullanılmıştır. Bunlar Aktif Kârlılığı (ROA) ve Öz Sermaye Kârlılığı (ROE)’dir Analiz kapsamında incelenen firmalara ait finansal veriler Türkiye Bankalar Birliğine (TBB) resmi siteden temin edilmiştir.

3.2. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİ SETİ

Bu çalışmada 2008–2018 yılları arasında Borsa İstanbul (BİST)’te faaliyet gösteren 15 mevduat bankasının verilerinden yararlanılmıştır. Kalkınma ve Yatırım bankaları’nın mali yapılarının farklı olmasından dolayı ve diğer mevduat bankalarının Borsa İstanbul’da hisse senetleri işlem görmediği için analiz dışında tutulmuştur.

3.3.DEĞİŞKENLER

Bu çalışmada iki bağımlı değişken kullanılmaktadır. Bunlar; varlık karlılığı (ROA- Return On Assets) ve öz sermaye kârlılığı (ROE- Return On Equity)’ dir. ROA, bankaların net kârının aktif toplamına bölünmesiyle, ROE ise bankaların net kârının öz sermayelerine bölünmesi ile bulunur. Benzer şekilde Abreu ve Mendes (2002), Hassan ve Bashir (2003), Abbasoğlu vd. (2007), Kosmidou (2008), Javaid vd. (2011) tarafından yapılmış olan çalışmalarda kârlılık göstergesi olarak ROA ve ROE’yi kullanmışlardır.

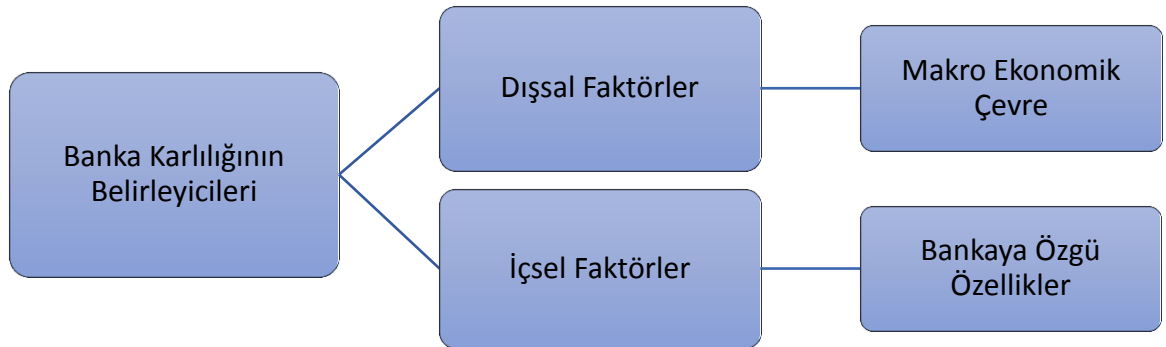
Çalışmada kullanılan bağımsız değişkenler ise bankaya özgü içsel, dışsal faktörlerdir. Söz konusu bağımsız değişkenler; bankaya özgü faktörler ve makroekonomik faktörlerdir. Bu değişkenler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Çizelge 1. Analizlerde Kullanılan Değişkenler

Değişkenler	Tanımlamalar	Kodları
Bağımlı Değişkenler		
Varlık Karlılığı	Net Kar/Toplam Varlıklar	ROA
Özsermaye Karlılığı	Net Kar/Toplam Özsermaye	ROE
Bankaya Özgü Bağımsız Değişkenler		
Büyükklük	Toplam Varlıkların Logaritması	BUYUKLUK
Sermeye Yapısı	Toplam Özsermaye/ Toplam Varlıklar	SERYAP
Kredi Riski	Krediler/Mevduat	KREMEV
Kredi Riski	Krediler/ Toplam Varlıklar	KREVAR
Likit Yapısı	Likit Aktifler/ Toplam Varlıklar	LIKVAR
Gider Yönetimi	Faaliyet Giderleri/Toplam Varlıklar	FAGİDER
Makroekonomik Değişkenler		
Enflasyon oranı	12 aylık tüketici fiyatları enflasyonu	ENFLASYON
Büyüme Oranı	Yıllık büyüme oranı	BUYUME

3.4.ARAŞTIRMANIN MODELİ

Banka karlılığı belirleyen içsel ve dışsal faktörlerin incelendiği bu araştırmada aşağıdaki model geliştirilmiştir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

Model 1: ROA_{it} = β₁ + β₂ BUYUKLUK_{it} + β₃ SERİYAP_{it} + β₄ KREMEV_{it} + β₅ KREVAR_{it} + β₆ LIKVAR_{it} + β₇ FAGİDER + β₈ ENFLASYON_{it} + β₉ BUYUME + e_{it}

Model 2: ROE_{it} = β₁ + β₂ BUYUKLUK_{it} + β₃ SERİYAP_{it} + β₄ KREMEV_{it} + β₅ KREVAR_{it} + β₆ LIKVAR_{it} + β₇ FAGİDER + β₈ ENFLASYON_{it} + β₉ BUYUME + e_{it}

3.5. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların kârlılığını belirleyen içsel ve dışsal faktörlerin tespit edilmesini inceleyen bu çalışmada aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

H₁ = Bankaya özgü içsel faktörler varlık karlılığını etkilemektedir.

H₂ = Bankaya özgü içsel faktörler özsermaye karlılığını etkilemektedir.

H₃ = Bankaya dışsal faktörler varlık karlılığını etkilemektedir.

H₄ = Bankaya dışsal faktörler özsermaye karlılığını etkilemektedir.

3.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada SPSS 25.0 istatistik programını aracılığıyla ampirik analizler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada öncelikle bankaların tanımlayıcı istatistiklerine yer verilmiştir. Ardından regresyon ve korelasyon yöntemleri kullanılmıştır. Örneklemin hata terimleri arasında birinci dereceden oto-korelasyon varlığını belirlemek amacıyla Durbin-Watson d istatistiğinden yararlanılmış, bunun yanı sıra çoklu bağlantının saptanması için varyans artış faktör (VIF=Variance Inflation Factors) yöntemi kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların kârlılığını belirleyen içsel ve dışsal faktörleri tespit etmeye yönelik ampirik bulgular yer almaktadır.

Çizelge 2. Tanımlayıcı İstatistik

	ROA	ROE	SERYAP	KREVAR	KREMEV	LIKVAR	FAGİDER	BUYUKLUK
Ortalama	1,324	12,44	14,21	54,22	91,25	31,23	5,21	10,21
Minimum	-14,45	-178,6	5,65	3,43	10,75	9,22	2,33	8,42
Maximum	8,11	34,40	16,20	87,73	301,33	89,14	17,76	12,53
Std. Sapma	1,23	11,01	3,11	10,11	21,34	9,91	1,84	0,91
Gözlem Sayısı	165	165	165	165	165	165	165	165

Tablo 2’de çalışmada kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistik sonuçları yer almaktadır. Bankaların ortalama ROA’sı %1,32 iken ROE’si %12,44’tür. Bankaların özsermayelerin aktiflere oranı tüm bankalar için %14,21’dir. Kredilerin aktiflere oranı incelendiğinde tüm bankaların %54,22 olduğu görülmektedir. Kredi mevduat oranı ise %91,25’tir.

Çizelge 3. Korelasyon Analizi Sonuçları

	ROA	ROE	SERYAP	KREVAR	KREMEV	LIKVAR	FAGİDER	BUYUKLUK
ROA	1.00							
ROE	0,875	1.00						
SERYAP	0,387	0,288	1.00					
KREVAR	0,254	0,143	-0,301	1.00				
KREMEV	-0,137	-0,06	0,102	0,476	1.00			
LIKVAR	0,091	0,023	0,283	-0,499	-0,412	1.00		
FAGİDER	-0,198	-0,439	0,391	-0,028	0,021	0,063	1.00	
BUYUKLUK	0,187	0,243	-0,437	0,112	-0,049	-0,202	-0,401	1.00

Tablo 3'te korelasyon analizi sonuçları yer almaktadır. Korelasyon sonuçları incelendiğinde *ROA* ve *ROE* ile banka toplam varlıkları, kredi-toplam varlıklar oranı ve özsermaye-toplam varlık oranı arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna karşın varlık içerisinde faaliyet giderleri arttıkça *ROA* ve *ROE*'de azalmaktadır. Ayrıca korelasyon tablosunda bağımsız değişkenler arasında önemli bir ilişkinin olmadığı görülmektedir.

Çizelge 4. Regresyon Analizi (Model 1)

Model 1 Bağımlı Değişken: ROA	Standartlaşmamış Katsayılar		Standartlaşmış Katsayılar	T	P	Toleran s	VIF
	B	Std. Hata	Beta				
(Sabit)	1,323	,122		5,433	,000	-	-
BUYUKLUK	,265	,045	,167	4,153	,000	,870	1,131
SERYAP	,267	,054	,155	4,022	,000	,802	1,301
KREVAR	,198	,032	,134	2,265	,021	,835	1,345
KREMEV	-,082	,044	-,103	-1,561	,125	,891	1,101
LIKVAR	,043	,065	,101	1,511	,175	,801	1,130
FAGİDER	-,223	,051	-,154	-3,251	,000	,845	1,331
ENFLASYON	,201	,039	,145	3,012	,001	,895	1,098
BUYUME	,229	,047	,148	3,321	,000	,865	1,163
P	0,000						
F	143,67						
Durbin-Watson	1,763						
Düzeltilmiş R ²	0,296						

Tablo 4'te bankalarının içsel ve dışsal faktörlerinin varlık karlılığı üzerindeki etkisini ölçmek amacı ile regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Geliştirilen model sonucunda bankaların içsel faktörlerinden özsermaye/varlık, krediler/varlıklar ve toplam varlıkları ile varlık karlılığına (ROA) pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etki yapmaktadır ($p < 0,05$). Başka bir ifade ile banka büyüklüğü, varlıklar içerisinde özsermaye ve kredi oranı arttıkça bankaların aktif başına düşen karlılığı artmaktadır. Buna karşın varlıklar içerisinde faaliyet giderleri ile varlık karlılığı arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bankaların varlıklar içerisinde faaliyet giderleri arttıkça aktif başına düşen karlılığı azalmaktadır. Bunun yanı sıra kredi/mevduat oranı ve likit aktifler/toplam aktifler oranı ile varlık karlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı

bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$). Bankaların karlılığını belirleyen dışsal faktörler incelendiğinde enflasyon oranı ve ekonomik büyüme ile varlık karlılığı arasında pozitif ve anlamlı bir etki yapmaktadır. Sonuç olarak bankaların içsel ve dışsal faktörleri varlık karlılığının %29,6'sını açıklamaktadır. Araştırmada geliştirilen H_1 ve H_3 hipotezleri kabul edilmiştir.

Çizelge 5. Regresyon Analizi (Model 2)

Model 1 Bağımlı Değişken: ROE	Standartlaşmamış Katsayılar		Standartlaşmış Katsayılar	T	P	Toleran s	VIF
	B	Std. Hata	Beta				
(Sabit)	1,275	,145		5,051	,000	-	-
BUYUKLUK	,278	,065	,171	4,234	,000	,865	1,136
SERYAP	,289	,064	,197	4,787	,000	,806	1,291
KREVAR	,187	,071	,129	2,201	,038	,822	1,218
KREMEV	-,069	,041	-,099	-1,489	,158	,838	1,201
LIKVAR	,043	,065	,101	1,422	,239	,783	1,419
FAGİDER	-,235	,058	-,168	-3,565	,000	,833	1,239
ENFLASYON	,197	,041	,141	3,005	,005	,862	1,147
BUYUME	,211	,044	,141	3,291	,002	,816	1,237
P	0,000						
F	137,55						
Durbin-Watson	1,875						
Düzeltilmiş R^2	0,284						

Tablo 5'te bankalarının içsel ve dışsal faktörlerinin özsermaye karlılığı üzerindeki etkisini ölçmek amacı ile regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Geliştirilen model sonucunda bankaların içsel faktörlerinden özsermaye/varlık, krediler/varlıklar ve toplam varlıkları ile özsermaye karlılığına (ROE) pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etki yapmaktadır ($p<0,05$). Başka bir ifade ile banka büyüklüğü, varlıklar içerisinde özsermaye ve kredi oranı arttıkça bankaların

özsermaye başına düşen karlılığı artmaktadır. Buna karşın varlıklar içerisinde faaliyet giderleri ile özsermaye karlılığı arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bankaların varlıklar içerisinde faaliyet giderleri arttıkça özsermaye başına düşen karlılığı azalmaktadır. Bunun yanı sıra kredi/mevduat oranı ve likit aktifler/toplam aktifler oranı ile özsermaye karlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$). Bankaların karlılığını belirleyen dışsal faktörler incelendiğinde enflasyon oranı ve ekonomik büyüme ile özsermaye karlılığı arasında pozitif ve anlamlı bir etki yapmaktadır. Sonuç olarak bankaların içsel ve dışsal faktörleri özsermaye karlılığının %28,4'ünü açıklamaktadır. Araştırmada geliştirilen H_2 ve H_4 hipotezleri kabul edilmiştir.

SONUÇ

Ekonominin lokomotifi ve finansal hizmetler endüstrisinin ayrılmaz bir parçası olan bankalar, üstlendikleri işlevlerle ekonomik yaşamın temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesinde kaynak aktarımına ve satınalma gücünün ekonomik bireyler arasında el değiştirmesine aracılık eden bankacılık sektörünün istikrarlı bir yapıya sahip olması, hızlı ekonomik büyümenin ve gelişmenin yanı sıra uzun dönemli sürdürülebilir makroekonomik istikrarın sağlanmasında önemli bir araçtır. Bu nedenle, mali sistem içinde önemli bir role sahip olan bankacılık sektörünün güçlü ve sağlıklı bir yapıda işlemesi önem arz etmektedir.

1980'li yıllarla birlikte dünyada yaşanan küreselleşme, bilgi teknolojisi ve telekomünikasyon alanında yaşanan gelişme ve serbestleşme hareketleri sonucunda finans sektörü önemli yapısal değişiklikler geçirmiştir. Ulusal finansal piyasalar üzerindeki resmi denetimlerin esnekleştirilmesiyle yaşanan finansal serbestleşme, finans sektörünün gelişimini ve büyümesini sağlamış, küreselleşme alanında yaşanan gelişmeler ise ulusal finansal piyasaları uluslararası rekabete açmıştır. Yaşanan bu gelişmeler finansal sistemde aracılık işlevini üstlenen bankaları da önemli ölçüde etkilemiştir. Bu bağlamda ulusal bankalar yabancı bankalar ile karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle bankalar için rekabet, etkinlik ve karlılık önemli unsurlar olmuştur.

Küreselleşme ve serbestleşmeyle birlikte uluslararası alanda ortaya çıkan rekabet faiz oranlarının düşmesine neden olmuş ve bu nedenle bankaların geleneksel faaliyetlerinden elde ettikleri gelirler azalmıştır. Bu süreç ile birlikte bankaların dışsal faktörler sonucunda düşen kar oranlarını telafi etmek amacıyla birleşme eğilimlerinde artış yaşandığı gözlemlenmiştir. Bu faktörlerin yanında, piyasa gücünü ve pazar payını artırma, ürün çeşitlendirmesi ile müşteri portföyünü geliştirme, stratejik işbirlikleri ile karlılığı ve etkinliği artırma, başta sabit maliyetler olmak üzere gider kalemlerinde maliyet avantajı yaratacak yapılanma içerisine girme gibi

içsel nedenler de bankaları, başka bankalarla veya banka dışı mali kuruluşlarla birleşmeye yöneltmiştir.

Bu çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların kârlılığını belirleyen içsel ve dışsal faktörler araştırılmıştır. Başka bir ifade ile banka karlılık göstergeleri ile içsel ve dışsal faktörler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu amaçla 2008–2018 yıllarını kapsayan çalışmada 15 kamu, özel ve yabancı bankanın verilerinden yararlanılmıştır. Bankaların kârlılık göstergeleri olarak iki bağımlı değişken kullanılmıştır. Bunlar Aktif Kârlılığı (ROA) ve Öz Sermaye Kârlılığı (ROE)’dir. Analiz kapsamında incelenen firmalara ait finansal veriler Türkiye Bankalar Birliğine (TBB) resmi siteden temin edilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda bankaların içsel faktörlerinden özsermaye/varlık, krediler/varlıklar ve toplam varlıkları ile varlık ve özsermaye karlılığına pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etki yapmaktadır. Başka bir ifade ile banka büyüklüğü, varlıklar içerisinde özsermaye ve kredi oranı arttıkça bankaların aktif ve özsermaye başına düşen karlılığı artmaktadır. Buna karşın varlıklar içerisinde faaliyet giderleri ile varlık ve özsermaye karlılığı arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bankaların varlıklar içerisinde faaliyet giderleri arttıkça aktif ve özsermaye başına düşen karlılığı azalmaktadır. Bunun yanı sıra kredi/mevduat oranı ve likit aktifler/toplam aktifler oranı ile varlık ve özsermaye karlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$). Bankaların karlılığını belirleyen dışsal faktörler incelendiğinde enflasyon oranı ve ekonomik büyüme ile varlık ve özsermaye karlılığı arasında pozitif ve anlamlı bir etki yapmaktadır. Elde edilen bu bulgular Lambert ve Hoselitz (1963); Hester ve Zoellner (1966); Heggsted (1977) ; Mullineaux (1978); Berger (1987); Bourke (1989); Molyneux ve Thornton (1992); Steiner ve Huveneers (1994); Kunt ve Huizinga (1999); Alrashdan (2002); Kaya (2002); Abreu and Mendes (2002); Naceur (2003); Bashir ve Hassan (2003); Haron ve Azmi (2004); Alkassim (2005); Tunay ve Silpar (2006); Amor (2006) Athanasoglou vd. (2006); Vong and Chan (2006); Pasiouras ve Kosmidou (2007); Atasoy (2007); Sufian ve Chong (2008); Ramrall (2009); Berger vd. (2010); Ponce

(2011); Javaid vd. (2011); Alp vd. (2012); Thota (2013); Chavarín (2014); Petria, Capraru ve Ilnatov (2015) gibi yazarlar ile benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların kârlılığını belirleyen içsel ve dışsal faktörleri inceleyen bu araştırmanın bazı kısıtları bulunmaktadır. Öncelikle elde edilen bulgular 2008-2018 dönemi ve Borsa İstanbul’da işlem gören bankalar açısından değerlendirilmelidir. Ayrıca kullanılan değişkenler ve yöntem çalışmanın bir diğer kısıtıdır. Gelecek çalışmalarda yeni değişkenler ilave edilerek ve kamu, özel, yabancı ayırım yapılarak yeni araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abbasoğlu, Osman Furkan, Ahmet Faruk Aysan and Ali Gunes (2007). Concentration, Competition, Efficiency and Profitability of the Turkish Banking Sector in the Post-crisis Period, *Banks and Bank Systems* vol: 2(3). p: 106-115.
- Abreu, Margarida and Victor Mendes, (2001). Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Evidence for Some EU Countries, http://pascal.iseg.utl.pt/~cief/uk/conf/session2_CIEF2.pdf, 05.06.2019.
- Adusei, Michael (2011). Board Structure and Bank Performance in Ghana, Journal of Money, *Investment and Banking* ISSN 1450-288X Issue 19.
- Akyazı, Haydar (2008). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) Önemsenmeyen Bağımsızlığı. *Atatürk Üniversitesi İktisadi İdari İlimler Fakültesi Dergisi* 22(2):81-99.
- Alkassim, A. Faisal (2005). 'The Profitability of Islamic and Conventional Banking in the GCC Countries: A Comparative Study', http://blog.uny.ac.id/sukirno/files/2011/09/Profitability_Islamic_and-Conventional_Banking.pdf, 01.06.2019.
- Aloğlu, T. Ziya (2005). Bankacılık sektörünün karşılaştığı riskler ve bankacılık krizler üzerindeki etkileri. TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara. 39.
- Alp, Ali, Ban Ünsal, Demirgüneş Kartal ve Kılıç Saim (2012). Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılığın İçsel Belirleyicileri, *İMKB Dergisi* Cilt:12 Sayı:46, s:8-13.
- Alrashdan, A. (2002). Profitability Determinants of Jordanian Commercial Banks, Master degree project, Al al-Bayt University, Mafraq, Jordan.
- Altay, N. Oğuzhan (2016). Banka ve Bankacılık. Ed: N.O Altay, C.C.Küçüközmen, M.ural, E.Demireli. Ankara: Akademi Consunlting & Training. 6.

- Amor, Borja-Tapia, Tascón T. Maria and Fanjul L. Jose (2006). Determinants of Commercial Banks' Residual Profitability: An Industry Approach', Working Paper Series, Social Science Research Network, http://www.uv.es/catedra-aeca/workshop/files/files/SP3_Amor_Fanjul_Tascon.pdf, 06.06.2019.
- Apak, Sudi (2006) 2006 Yılı Başında Türk Bankacılık Sektörü. Muhasebe ve Finansman Dergisi 31:25-32. Arabacı, Havva (2018). Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Gelişimi. Meriç *Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi* 2(1):25-42.
- Arıcan, Erişah, Yücememiş T. Başak, Karabay E. Melisa ve Işıl Gökhan (2011). Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti ve Rekabet Gücü, Maliyet Etkinliği Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik Bir Uygulama Tbb, Yayın no: 278.
- Ata, H. Ali (2009). Kriz sonrası Türkiye'de mevduat bankaları karlılığına etki eden faktörler, *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi* 10(2):137-151.
- Atasoy, Hakan (2007). Türk Bankacılık Sektöründe Gelir-Gider Analizi Ve Kârlılık Performansının Belirleyicileri, Ankara, Merkez Bankası.
- Athanasoglou, P. Panayiotis, Delis D. Manthos and Staikouras Christos, (2006) Determinants of Bank Profitability in the South Eastern European Region, *Journal of Financial Decision Making*, Vol:2, p: 1-17.
- Aydın, Nurhan (2004). Sermaye Piyasaları Ve Finansal Kurumlar. Ed: N.Aydın. Anadolu Üniversitesi Yayınları:231
- Babuşcu, Şenol ve Hazar, Adalet (2016). Genel Bankacılık Bilgileri. Ankara: Akademi Yayınları. 95.
- Balaylar, A. Nilgün (2017). Türkiye'de Finansal Serbestleşme Döneminin Mevduat Bankaları Fon Kaynak ve Kullanımları Üzerine Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 19(4):566-567
- Bashir M. Abdel-Hameed and Kabir M. Hassan (2003).Determinants of Islamic Banking Profitability, Paper, presented at The Economic Research Forum (ERF) 10th Annual Conference, Marrakesh, Morocco, <http://www.nzibo.com/IB2/Determinants.pdf>, 02.06.2019.

- Bashir, Abdel- Hameed (2003) Determinants of Profitability in Islamic Banks: Some Evidence from the Middle East, *Islamic Economic Studies*, Vol. 11, No. 1, p:31-57.
- Ben Naceur, Sami and Mohamed Goaid (2008).The Determinants of Commercial Bank Interest Margin and Profitability: Evidence from Tunisia, *Frontiers in Finance and Economics*, vol:5(1). p:106-130.
- Berger, N. Allen, Hanweck A. Gerald, and David B. Humphrey (1987). Competitive Viability in Banking: Scale, Scope and Product Mix Economies, *Journal of Monetary Economics*, vol: 20, issue 3, p: 501-520.
- Berger, N. Allen, Hasan Iftekhar and Zhou, Mingming (2010). The effects of focus versus diversification on bank performance: Evidence from Chinese banks, *Journal of Banking and Finance*, vol:34, p:1417-1435.
- Bilgili, S. Emine (2012). 2000 ve 2001 Krizleri Sonrasında Türk Bankacılık Sisteminde Yeniden Yapılandırma Olayı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 40.
- Bourke, Philip (1989). ‘Concentration and other Determinants of Bank Profitability in Europe, North America and Australia’, *Journal of Banking and Finance* vol: 13, issue:1, p: 65-79
- Bumin, Mete (2009). Türk Bankacılık Sektörünün Kârlılık Analizi: 2002-2008, *Maliye Finans Yazıları*, Yıl 23, Sayı 84, 2009, s. 39-60.
- Bumin, Mete (2009). Türk bankacılık sektörünün karlılık analizi: 2002-2008. *Maliye Finans Yazıları* 23(84):39-60.
- Calcagnini, Giorgio, Bonis Riccardo De and Hester D. Donald (1999). Determinants of Bank Branch Expansion in Italy, Working Paper, University of Wisconsin, Madison, <http://www.ssc.wisc.edu/econ/archive/wp9932.pdf>, 05.06.2019.
- Cimat, Ali ve Taş, Mahir (2004). Türkiye’de ve Dünyada Kıyı Bankacılığı Uygulamaları ve Vergi Cennetleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Mevzuat Dergisi*(80):1.

- Coşkun, A. Özge (2015). 2001 ve 2008 krizlerinin Türk bankacılık sektörüne etkilerinin karşılaştırılması. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü. 57-59.
- Çelik, Serkan (2017). Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Basel Etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi*:11
- Çelik, Sibel ve Akarım, D. Yasemin (2012). Likidite Riski Yönetimi: Panel Veri Analizi ile İMKB Bankacılık Sektörü Üzerine Ampirik Bir Uygulama. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 13(1):2
- Demireli, Erhan (2010). Topstis Çok Kriterli Karar Verme Sistemi: Türkiye'deki Kamu Bankaları Üzerine Bir Uygulama, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5:1, s:101-112.
- Demirguc-Kunt, Asli, and Harry Huizinga (1999). Determinants of Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Some International Evidence, *World Bank Economic Review*, Vol:13, p:379-408.
- Demirhan, Dilek (2010). Türkiye'deki Mevduat Bankalarının Finansal Yapıya İlişkin Kararlarının Karlılık Üzerine Etkileri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* (45):157-168.
- Dinçer, Ahmet (2006). Bankacılık Sektöründe Konsolidasyon, Ülke Deneyimleri ve Türkiye İçin Öneriler, Devlet planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi Yayın No: 2697, Ankara, Sf.98
- Doğru, Cengiz (20119, Kârlılığın Belirleyicileri Analizi: Teori Ve Orta Ölçekli Bir Banka Uygulaması, *Doğuş Üniversitesi dergisi*, Yıl: 25 Sayı: 91 Nisan 2011, S:47-75.
- Flamini, Valentina, McDonald, Calvin and Schumacher Liliana (2009). The Determinants of Commercial Bank Profitability in Sub-Saharan Africa, IMF Working Papers, p: 1-30.
- Genç, Tolga (2015). 2001 Sonrası Türkiye'de Bankacılık Sektörü. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

- Girginer, Nuray (2008). Ticari Kredi Taleplerinin Değerlendirmesine Çok Kriterli Yaklaşım: Özel ve Devlet Bankası Karşılaştırması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* (37):132-142.
- Guluzade, Sabir (2016). Bankacılık Sisteminde Risk Yönetimi ve Kullanılan Modeller. *Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi* (BAFAD) 3(1):1-6.
- Gül, B. Aydın (2017). Türk Bankacılık Sisteminde Konut Kredileri: İpotek Teminatlı Menkul Kıymet ve İpoteğe Dayalı Menkul Kıymet Uygulamaları. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi* 9(16):39-58.
- Gülhan, Ünal ve Uzunlar, Evcan (2011). Bankacılık sektöründe kârlılığını etkileyen faktörler: Türk bankacılık sektörüne yönelik bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1). 341-368.
- Güneş, Nizamülmülk (2015). Banka Kârlılığının Belirleyicileri: 2002-2012 Dönemi Türk Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(3):265-282.
- Hannan, H. Timothy and Hanweck, A. Gerald (2008). Recent Trends in the Number and Size of Bank Branches: An Examination of Likely Determinants, FEDS Working Paper No:02.
- Haron Sudin, Azmi Wan Nursufiza Wan (2004). Profitability Determinants of Islamic Banks: A Co integration Approach, Islamic Banking Conference, Union Arab Bank, Beirut, Lebanon, <http://klbs.com.my/v1/wp-content/uploads/2012/04/004-Profitability-of-Islamic-bank.pdf>, 25.06.2019.
- Hazar, Adalet ve Babuşcu, Şenol (2017). Bankacılığa Giriş. Temel Bankacılık Bilgileri, Ankara.
- Heggsted, A. Arnold (1977). Market Structure, Risk, and Profitability in Commercial Banking, *The Journal Finance* Vol:32: Issue:4, p: 1207-1216.
- Hester, D.Donald and Zoellner F. John (1966). The Relation Between Bank Portfolios and Earnings: An Econometric Analysis, *The Review of Economics and Statistics*, Vol. XLVIII, No. 4, p:372-386.

- Ho, Katherine and Ishii Joy (2010). Location and Competition in Retail Banking
International Journal of Industrial Organization, vol. 29, issue 5, pages
537-546.
- In Lambert, R. D. and In Hoselitz, B. F. (1963). The role of savings and wealth in
southern Asia and the West. Paris: Unesco.
- Işık, Özcan ve Yalman, N. İlkay ve Koşaroğlu, Ş. Merve (2017). Türkiye’de
Mevduat Bankalarının Kârlılığını Etkileyen Faktörler, *İşletme Araştırmaları
Dergisi* 9(1):362-380.
- Kahveci, E., Ekşi, İ. H., ve Kaya, Z. (2016). Türkiye'deki Mevduat Bankalarında
Sermaye-Karlılık İlişkisi: 2002-2014 Yılları Arası Panel Veri Uygulama,
Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Nisan
2016/12:447-461
- Kaya, Yasemin Türker (2002). Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılığın Belirleyicileri:
1997-2000, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Mali Sektör
Politikaları Dairesi Çalışma Raporları.
- Kosmidou, Kyriaki (2008).The Determinants of Banks’ Profits in Greece during the
Period of EU Financial Integration, *Managerial Finance*, vol:34(3). p:146-
159.
- Lambert, Richard D., and Bert F. Hoselitz (1963). The Role of Savings and Wealth
in Southern Asia and the West, France, UNESCO.
- Mullineaux, J. Donald (1978). Economies of Scale and Organizational Efficiency in
Banking: A Profit-Function Approach, *The Journal Finance*, vol:33, p:259-
280.
- Naceur, Sami Ben (2003). The Determinants of the Tunisian Banking Industry
Profitability: Panel Evidence, Universite Libre de Tunis Working Papers,
<http://www.mafhoum.com/press6/174E11.pdf>, 20.05.2019.
- Parasız, İlker (2011). Türkiye’de ve Dünya’da Bankacılık. Bursa: Ezgi Kitabevi.

- Pasiouras, Fotios and Kyriaki Kosmidou (2007). Factors Influencing the Profitability of Domestic and Foreign Commercial Banks in the European Union, *Research in International Business and Finance*, vol:21, issue:2, p:222-237.
- Ponce, Antonio Trujillo (2011) What Determines the Profitability of Banks? Evidence from Spain, *Accounting & Finance, Early View*, DOI: 10.1111/j.1467-629X.2011.00466.x.
- Ramlall, Indranarain (2009). Bank-Specific, Industry-Specific and Macroeconomic Determinants of Profitability in Taiwanese Banking System: Under Panel Data Estimation, *International Research Journal of Finance and Economics*, ISSN 1450-2887 Issue 34.
- Shehzad, C. T., Scholtens, B., ve De Haan, J. (2008). Bank Size, Income Composition and Earning Volatility, Working Paper, <http://www.iea.ie/conferences/2009/ShehzadScholtensaDeHaanPaper.pdf>, 06.06.2019.
- Staikouras ,K. Christos and Geoffrey E. Wood (2003). The Determinants of Bank Profitability in Europe, *International Business & Economics Research Journal*, Vol:3, No:6, p:57-68.
- Steinherr, A., Huveneers C. (1994). On the Performance of Differently Regulated Financial Institutions: Some Empirical Evidence, *J. Banking and Finance* v:18 p:271-306.
- Sufian, Fadzlan and Royfaizal Razali Chong (2008).Determinants of Bank Profitability in a Developing Economy: Empirical Evidence from the Philippines, *Asian Academy of Management Journal of Accounting and Finance*, Vol. 4, No. 2, 91–112.
- Takan, Mehmet ve Boyacığlu, Acar, Melek (2011). Bankacılık: Teori, Uygulama ve Yöntem. Ankara:Nobel Akademik Yayıncılık. 84.
- Tunay, K. Batu ve Silpar A. Murat (2006). Türk Ticari Bankacılık Sektöründe Kârlılığa Dayalı Performans Analizi-I Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Tebliğleri Serisi, Research Papers, No:1.
- Türkiye Bankalar Birliği. (2018). Bankalarımız 2017, İstanbul, TBB.syf:14

Ural, Mert (2016). Bankalar ve Bankacılık Sektörü. Ed: N.O Altay, C.C.Küçüközmen, M. Ural, E. Demireli. Ankara: Akademi Consunlting & Training. 57.

Vong, P. I. Anna and Chan Hoi Si (2006). Determinants of Bank Profitability in Macao', The 30th Anniversary of Journal of Banking and Finance Conference, p:93-113, http://www.amcm.gov.mo/publication/quarterly/July2009/macaoprof_en.pdf, 04.06.2019.

Yalkın, Y. Koç, Demir Volkan ve Demir Defne (2006). Raporlama Standartları ve Türkiye'nin Finansal Raporlama Standartlarının Gelişimi 17. Dünya Muhasebe Kongresi, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:76, Kasım, s.291-307.

Yazıcı, Mehmet (2011). Bankacılığa Giriş. İstanbul: Beta Yayınevi. 1.

Yıldırım, Oğuz (2017). Türk Bankacılık Sistemi. Ankara: Seçkin Kitabevi. 33-38

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı :KURŞUNLUOĞLU Duygu
Uyruğu :T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri :12.02.1988 - Van
Telefon :5322030431
E-mail :duyguakyuz88@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2019
Lisans	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	2011

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2	Türkiye İş Bankası A.Ş.	Memur
6	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O	Yetkili Yrd

Yabancı Dil

İngilizce

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

26/07/2019

Tez Başlığı / Konusu:

**BANKA KARLILIĞINI BELİRLEYEN İÇSEL VE DIŞSAL FAKTÖRLER: TÜRKİYE
ÖRNEĞİ**

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 76 sayfalık kısmına ilişkin, 26/07/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından TURNİTİN intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 17 (on yedi) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimededen daha az örtüşme içeren metin .natch size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içmediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

26/07/2019

Adı Soyadı : DUYGU KURSUNLUOĞLU

Öğrenci No :

Anabilim Dalı : İKTİSAT ANA BİLİM DALI
Programı :

Statüsü : Y. Lisans Doktora

DANIŞMAN
Prof. Dr. ENGİN ÖNER

..27.1.2019

ENSTİTÜ ONAYI

UYGUNDUR
.../2019

Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü